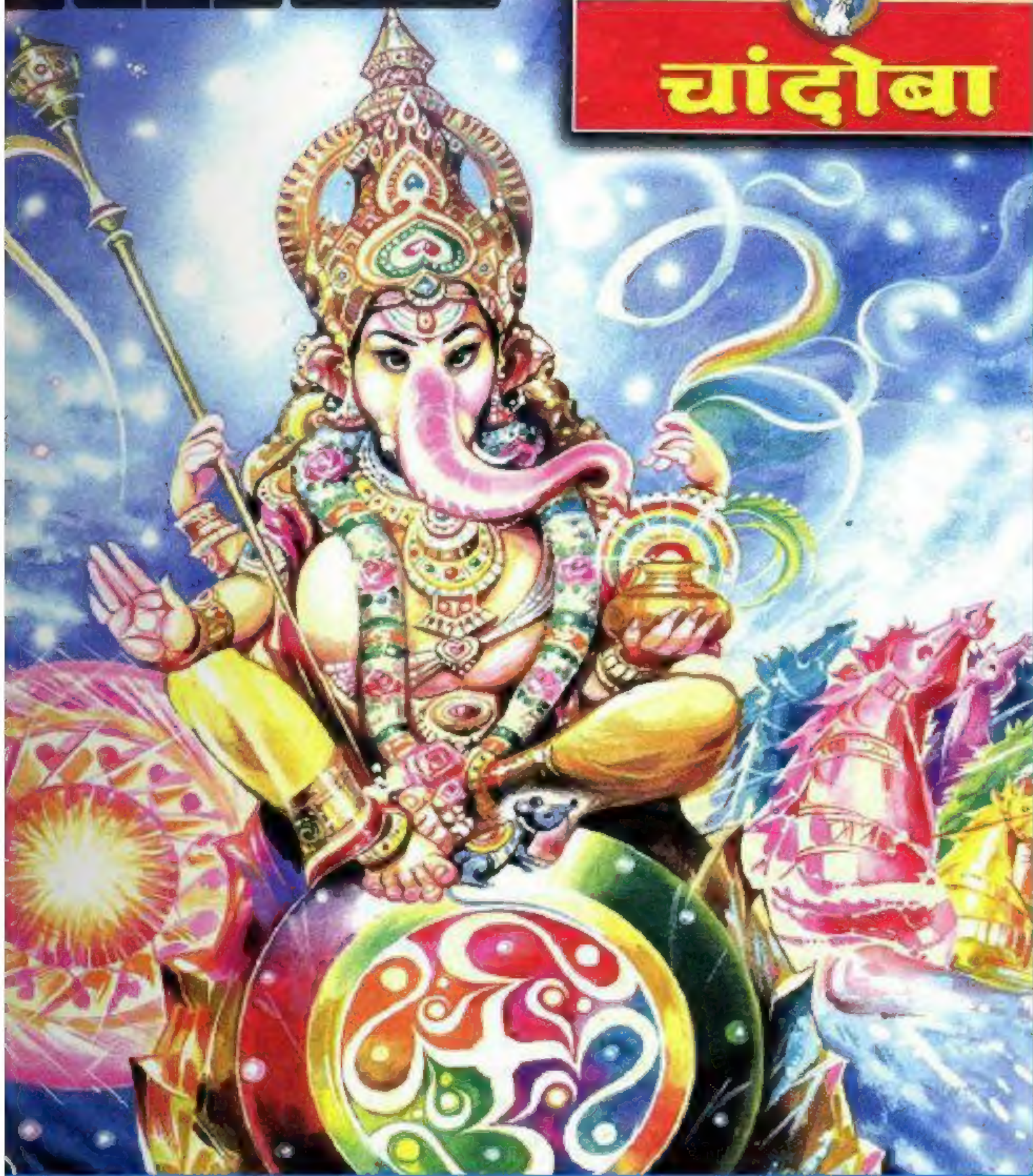


ऑगस्ट 2002



Rs. 10/-

# चांदोबा





## हिशेब बराबरच !

राम व भीम शेजारी होते. रामला पुस्तकें जमवण्याची मार आवड होती. एकदा भीम रामच्या घरी आला. तिथे कपाटांत ओळीने नीट ठेवलेली पुस्तकें पाहून तो म्हणाला, "अरे, शेजारच्या घरांत राहून देखील तुझ्याकडे इतकी भरपूर पुस्तकें आहेत हे मला आजपर्यंत ठाऊक नव्हतं, हे एक पुस्तक मला दे, वाचून झालं की मी परत देईन."

रामने वाडकन उत्तर दिले, "माफ कर. मी कुणालाही माझी पुस्तकें उसनी देत नाही; पण हं, तुला जर वाचायची इतकी जबाबदारी इच्छा असेल तर इथेच ये आणि हवा तितका वेळ वाचत बस."

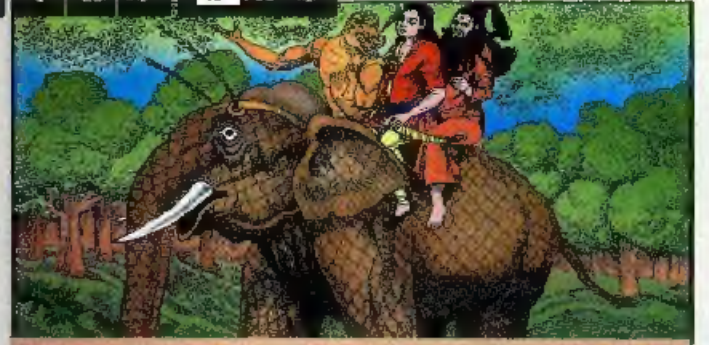
रामचे हे बोलणें ऐकून भीमला वाईट वाटले, तरीपण काहीही न दाखवता त्याने संधीरपणें उत्तर दिले, "हो, हो, जरूर याचीत. पण आता माझी पुस्तकें केव्हांसाठी येईन."

आठवडाभराने राम भीमच्या घरी आला. तो म्हणाला, "मला बुझी पडत हवी आहे. माझ्या घरांत खूप जळमटें झाली आहेत. तुझ्या घरांत जर लांब दांडीचा झाडू असला तर जरवेळ दे. तसाभरानंतर परत देईन."

भीमाने हंलून सांगितले, "माझ्याकडे तो झाडू आहेच, पण माफ कर. दुसऱ्यांना झाडू उसना घ्यायची मला संवय नाही. पण तू अग्रेसर माझा शेजारी, माझा चांगला मित्र आहेस - तेव्हां तो झाडू मी स्वतःच घेऊन येईन आणि सगळी जळमटें काढून टाकीन."

रामला उसता आपली चूक समजली. त्याने पुस्तक उसने देण्यास नकार दिला होता, तेव्हां झाडू देण्यास नकार देऊन भीम त्याला हिशेब बरोबर 'फुफ्फू' करित होता.

- सरला दामोदर



## माया खरोवर

6

(मगरीच्या डोक्याचा आकाराचा जेव्हां चरकाचारीच्या जवळ आला तेव्हां त्याने त्याला जोराने एकडलं आणि त्याच्या जलग्रह वाढनावर तो चढून बसला. जयशील आणि सिद्धसाधक हिरण्यपुत्राच्या दिशेने चालाकला लागले. एका वृक्षावर बसलेल्या भिक्षु भीमाने मगरीच्या डोक्याचा आकार असलेल्यावर बाण सोडला. जलग्रह हत्तीने त्या वृक्षाला मुळास्फोट उखडून टाकले, आणि भीम त्यावरच बसलेला होता. - त्यानंतर)

प्राणांच्या भीतीने भिक्षु भीम ओरडत होता. वृक्षाबरोबर तोही धाडकन जमिनीवर आपटला. मगरीचा आकार असणाऱ्या मकरकेतूच्या खांबाला जोराने हातघून जयशीलने जोराने विचारले, "अरे बुधा, माझ्या अनुमतीशिवाय तू जलग्रहाला वृक्ष उखडून टाकायची आशा कां दिलीस?"

मकरकेतूने कण्हत म्हटले, "जयशील, मी जर भीमला जमिनीवर पाडले नसते, तर त्याने आणखी

एक बाण सोडला असता आणि मला मारले असते. त्याला खाली पाडण्याखेरीज माझ्याजवळ दुसरा काही उपाय नव्हता."

तेवढ्यांत सिद्धसाधकने जलग्रहाच्या पाठीवरून खाली उडी घेतली आणि वृक्षाच्या फांद्यात जाडकलेल्या भीमचा बाहेर जोडून काढत तो म्हणाला, "अरे मुखी, बघ, काही हातघाय तर पोडलेला नाही ना!"





भीमने उडी मारून पुढे येत म्हटले, "मुतांचे माळक, मी जगदी सुरक्षित आहे. मला कुठेही लागलं नाही. पण माझा नेम चुकला व तो बुष्ट बांचला याचं मला सर्वांत वाढतं. पण आता या वेळेला माव माझा नेम चुकणार नाही. माझ्या बाणाने हत्तीवर बसलेल्या त्या गिषाच्याचा अंत होईल," असं म्हणून त्याने मोठ्या उत्साहाने हातात धनुष्य घेतले.

जयशीलने धाडने हत्तीवरून उडी घेतली आणि भीमचे मानगूट पकडून तो चिडून म्हणाला, "ओ, तुझ्या हे लक्षांत आलं नाही कीं तुम्हा नेम चुकला, तर तो मला लागला नसता कां?"

"माळक, माझा नेम अचूक आहे. जर मनांत आलं तर मी त्या मगरवाल्याच्या डोक्यांच्या आंगस्ट २००२

मधोमध बाण मारीन," असं म्हणून त्याने धनुष्य वर उचललं.

जयशीलने झटकन त्याच्या हातांतले धनुष्य आणि बाण हिसकावून घेतले आणि फेंकून दिले. त्याच वेळी चरकाचारी आणि कीर तिथे येऊन पोचले. चरकाचारी, मकरकेतूला पाहून चकित झाला. तो म्हणाला, "हे काय? पोटांत तलवार हल्ली आहेच; आता खांद्याला देखील बाण लागला वाढत? ओरे, याचे अगदी वाईट दिवस आलेले दिसतात."

"हो, कसलं हे माझं जिणं? या अधम मानबांकडून माझा असा अपमान? त्यापेक्षां मरण परबलतं. माझा शूळ कुठे आहे?" असं म्हणत मकरकेतू आमला शूळ शोधू लागला.

तो शूळ आपल्या हातांत घेऊन वर उचलत सिद्धसाधक म्हणाला, "हा चष तुझा शूळ. हा आता माझ्याजबळ आहे!"

त्यानंतर जयशील व सिद्धसाधक पुन्हा हत्तीवर चढून बसले आणि म्हणाले, "मकरकेतू, घाबरण्याचे कांहीच कारण नाही. कोणत्याही परिस्थितीत आम्ही तुला मारणार नाही किंवा मरू देणार नाही, तुला जवळच्याच गांवात घेऊन जाऊ व तुझ्यावर औषधोपचार करू. तुझी जखम भरली कीं नंतर आम्ही तुला हिरण्यपुरच्या राजाकडे घेऊन जाऊ. आपल्यावर तू विश्वास ठेव."

मकरकेतूने दोन्ही हात वर उचलून म्हटले, "ही सारी माया सरोवोस्वराची कृपा आहे.

चांबोबा

आणखी एखादा बुष्ट भिल्ल वाढतं माझ्यावर बाण सोडणार नाही याची फक्त काळजी घ्या. माझा प्राण संकटात सांपडणार नाही याची जबाबदारी तुम्हा दोघांच्यावर आहे."

"आम्ही कोणत्याही परिस्थितीत तुला बांधवू. विश्वास ठेव आमच्यावर. आता तुझ्या जलग्रहाला पुढे काढ." जयशीलने सांगितलं.

जलग्रह तिथून थोड्याच अंतरावर गेल नाही, तोंच झाडावरून डाक व शिष्टा बाजल्याचा आवाज ऐकू येऊ लागला. क्षणाधीनच भिल्लांचा भूतनाथ व बहाबास तरुण भिल्ल झाडावरून खाली उतरले. सर्वांकडे आमुर्ध होती.

भिल्ल भूतनाथ अंगात आल्यासारखा नाचायला लागला व म्हणू लागला, "बळी! बळी! मी महाकाती आहे. मगरवाल्याचा गळा चिरून टाकीन आणि त्याच्या रक्ताने माझे पाय धुवीन. जर असे झालं नाही तर भिल्ल कुळांचाच मी नाश करीन."

जलग्रहच्या पाठीमागे भीम उभा होता तो "माझे काली" म्हणून ओरडला. नंतर सिद्धसाधकाला म्हणू लागला, "हे राजा, हे मुतांच्या स्वाग्नी, आमच्या गणाचारीवर आमची कुलदेवी महाकाती हिचा प्रभाव आहे. मातेला या मगरवाल्याचे रक्त हवे आहे. त्याला हत्तीवरून खाली ढकलून द्या. त्यानंतर आमचा भूतनाथ गणाचारी याचा चांगला समाचार घेईल."

जयशीलच्या लक्षांत आलं कीं भीमाच्या जंगात आता देवीचा प्रभाव दिसायला लागला त्यांचेवा



आहे. भीम त्या धुंदीत आहे आणि कोणत्याही क्षणीं कांहीही गोष्ट होऊ शकेल. तेव्हा जयशीलने मकरकेतूच्या कानांत म्हणून कांहीतरी सांगितलं, लागलीच मकरकेतूने आपल्या जलग्रहा पुकारून सांगितले, "जलग्रह, या बुष्ट भिल्लाला आपल्या सोडिने उचलून वा घे."

जलग्रहने लगेच भीमाच्या कमरेला सोडिने विळखा घातला आणि त्याला वर उचलले. भीम लपटत होता. तो म्हणाला, "जयशील महाराज, महाकाती मगरवाल्याचे रक्त मागत आहे आणि आपण त्याला रोखता आहात. यामुळे देवीचा कोप होईल आणि अनर्थ घडेल हे तुम्हाला ठाऊक नाही कां?"

जलग्रहच्या पाठीवरून जयशील जरा खाली वांकला आणि भीमच्या पाठीवर तलवारीचं

13

ऑगस्ट २००२





टोंचतेय हो. जरा ती बाजूला करा ना!" "अरे भीम, मी तुला काय सांगितलं? आणि तू काय करतो आहेस?" त्याच्या पाठीला तलवार आणखी जोराने टोंचत जयशीलने म्हटलं.

जलग्रहवर तुटून पडण्यासाठी सज्ज असलेल्या भिल्लांना भीमने ताबडतोब सांगितलं. "अरे मोठे मामा, लहानूकाका, हल्ला करायचा नाही! सावधान! मगरावाला राजाचा प्राणूस आहे."

"पण मग याच्या रक्ताने मी माझे पाय धुवीन या माझ्या प्रतिज्ञेचे काय? मी शांत राहाणार नाही. मी काली आहे, महाकाली आहे. मी त्या पिशाच्च्याचा बळी घेणारच बळी! बळी! पिशाच्च्याचा बळी!" असे म्हणत गणाचारी जलग्रहाच्या जवळ येऊ लागला.

तेव्हा जयशीलने जलग्रहवरून खाली उडी

घेतली आणि गणाचारीचे केस त्याने पकडले. त्याला धमकावत तो म्हणाला, "खोटाड्या, आता खरं काय ते सांग. खरोखरच कां देवीचा तुझ्यावर प्रभाव आहे? वारूच्या धुंदीत तुम्हे सारं बरळतो आहेस, नाटक करतो आहेस!"

"महाकाली, मला बांचव, मला बांचव!" गणाचारी ओरडायला लागला. तेव्हाचतं दहा घोडेस्वार तिथे पोचले आणि त्यांनी सगळ्यांना घेतले.

ते घोडेस्वार राजाच्या सेनेपैकीच होते हे जयशीलने ओळखले. तो त्यांना म्हणाला, "पहा, हत्तीवर मगरीच्या डोक्यासारखा आकार असलेला महाराजांचा कैदी आहे. तो पळून जाणार नाही याबद्दल दक्ष राहा!"

घोडेस्वारांचा प्रमुख मकरफेतूला य जलग्रह दरीला पाहून आश्चर्यचकित झाला. सणभर त्याच्या तोंडून शब्द फुटले. तो नंत म्हणाला, "हा आहे तरी कोण? रासस आहे की कोणी भूत?"

"तो दोघापैकी कुणीही नाही. तो कोणत्या जातीतला आहे हे सांगणं देखील कठीण आहे." जयशील त्याला म्हणाला.

तोपर्यंत सिद्धसाधक गणाचारीला पकडून वृ धेजून गेला आणि हातांत धनुष्यबाण घेऊन हल्ला करण्याच्या पवित्र्यांत उभे असलेल्या भिल्लांना म्हणाला, "हा कालीमातेचा खराखुरा भक्त मुळीच नाही. याच्यावर तुमचे बाण सोडा आणि त्याच्या छातीची चाळण करून सोडा."

हे ऐकून गणाचारी भयाने थरथर कांपायला लागला. आणि तिथे आलेल्या जयशीलला म्हणू लागला, "महाराज, या साध्याभोळ्या भिल्लांपासून मला बांचवा. नाहीतर आपल्या बाणांनी ते माझ्या शरीराचे तुकडे तुकडे करून टाकतील."

भिल्लू त्याच्यावर बाणांचा वर्षाव करण्याच्या तयारीत होते. जयशीलने त्यांना सावध करीत म्हटलं, "धाबा, झाला मारू नका," आणि पुढं तो सिद्धसाधकाला म्हणाला, "हे काय करतो आहेस तू? मृत्यूदंडाची शिक्षा घायला तू कुणी राजा आहेस का?"

घोडेस्वारांना हे सगळं काय चालतंय ते समजेना. त्यांनी जयशीलला विचारले, "आपणच जयशील आहात का? जवळच्याच दोंगरातल्या तलावाजवळ मंत्रीजी विश्राम करीत आहेत. या अरण्यांत आम्ही आपल्यालाच शोधायला आलो होतो."

"सरदा, चांगलं केलंत तुम्ही. माझं नांव सिद्धसाधक, मी आणि जयशील, युवराज व राजकुमारीचे अपहरण करणाऱ्यांचा शोध घेत घेत इकडे आलो. या विचित्र तोंडाच्या व्यक्तीने त्याचे अपहरण केले आहे. अरण्यांत हिंडत असताना आम्ही याला ताण्यांत घेतला आहे."

सखाराने मकरफेतूची मूर्ती पाहून म्हटले, "हा विचित्र दिसतो आहेच, शिवाय भेसूडी दिसतोय. याच्या पोटांत तलवार रुतली आहे आणि छांवावर बाण रुतलेला आहे. या दोन्ही

चांबोबा



गोष्टी तो खडावा बागिन्यासारखा मिरवतो आहे. हे किती विचित्र विसतंय ना?"

"हे दागिने नाहीत. झाचे प्राण घेणारे यमपारा आहेत." जलग्रहच्या पाठीमागून येत वीर त्यांना म्हणाला.

इथे अशा प्रकारे वेळ वाच्य घालवणे व्यर्थ आहे असे जयशीलला वाटले. त्याने मकरफेतूला म्हटले, "तू आपल्या सुरलेबद्दल निश्चित राहा! खुद्द कनकाक्ष राजाने आपला मंत्री धाडला आहे. चला, पुढे निघू या."

भीमने भूतनाथ गणाचारीकडे भेदक नजरेने पाहिले आणि जवळच उभ्या असलेल्या घोडेस्वाराच्या हातांतला भाला त्याने हिसकावून घेतला व तो उंच स्वरांत मोठ्याने ओरडू लागला, "माझा कोंबडा कुठे आहे? अरे गणाचारी, तू





त्याला कुठे तपवून ठेवतं आहेस?" भाला वेऊन तो गणाचारीकडे वळला.

गणाचारी भेंदरला आणि तोही ओरडायला लागला, "याच्या अंगात भूत शिरलंय. आता इथे थांबणं धोक्याचं आहे. पळा, पळा!" असं म्हणून तो मागे वळून पळायला लागला. इतर भिडदेखील त्याच्या मागोमाग पळायला लागले. भीमसुद्धा भाला वेऊन त्यांच्या पाठीमागे पळू लागला.

"वांचलो, जयशील, वांचलो. या भिड्यांची पीडा टळली!" असं म्हणून सिद्धसाधक जोरात हंसायला लागला.

हे सारं आश्चर्याचकित नजरेने पाहणाऱ्या सरकाराने जयशीलला म्हटले, "महाराज, निघायचं कां आता?"

जयशीलने चरकाचारी व वीरला आपल्या-

जवळ बोलावले व त्यांना सांगितले, "तुम्ही पुढे व्हा आणि मार्ग दाखवा, मंत्रीजी आपल्या गांवाजवळच थांबले आहेत."

"मंत्रीमहोदयांच्या चेण्यामुळे आपल्या गांवाचे नांव होईल. मकरकेतूवर आपण तिथेच नीट शस्त्रक्रिया करू व त्याच्याकडून प्रशास्ती मिळू. आपण किती चांगले शल्यविशारद आहोत हे आम्ही सिद्ध करून दाखवू." चरकाचारी म्हणाला.

"होय, तू बरोबर आहेस चरकाचारी. या कृत्यामुळे राजाच्या शस्त्रांनी आपल्याला मान्यता मिळेल व आपण राजवैव होऊ शकू. होय की नाही?" स्वतःवरच खूष होऊन वीर म्हणाला.

तुम्ही दोघेजण राजवैव व्हाल की नाही ते मला माहीत नाही, पण एवढं मात्र निश्चित समजा, की जर तुम्ही मकरकेतूला बाचवतं नाहीत तर मंत्रीजी तिथल्या तिथे तुमचा शिरच्छेद करतील!" जयशील म्हणाला.

हे ऐकून सिद्धसाधक आवेगाने म्हणू लागला, "ते काम जर मंत्रीजींनी माझ्यावर सोपवतं तर म्हाकालीला मी यांचा मंत्रोच्चारणासहित कळी चढवीन. त्यामुळे आमचं च नाही, तर लोकांचेही कल्याण होईल."

सिद्धसाधकच्या बोलण्यावर जयशीलने हसत उत्तर दिलं, "आता चर्चा पुरे करा आणि निघा."

चरकाभरांतच ते सर्वजण मंत्र्यांच्या डेऱ्यावर पोचले. मंत्री धर्मपित्र यांनी सर्वांकडे एकसार पाहिलं आणि जयशीलला अदवीने म्हटलं,

"महाराजांच्या अपत्यांचे अपहरण करणाऱ्यांना तुम्ही जंजी बनवत, त्याबद्दल माझ्यातर्फे तुमचं अभिनंदन. पण या बुद्धाने त्यांना कुठे तपवून ठेवतंय त्याबद्दल काही माहिती आहे का?"

मंत्रीजींना संपूर्ण वृत्तांत सांगून जयशील म्हणाला, "मंत्रीमहोदय, आता हा शरीरपीडेने व मनस्तापाने शकलेला आहे. म्हणून अपहरणा-विषयी मी जात खोलांत शिल्लो नाही. वाटेल त्या संकटांमधून याला वांचवत, मी त्याला आपल्यापाशी घेऊन आलो आहे. प्रथम याच्यावा शस्त्रक्रिया करून त्याच्या शरीरांत रुतलेली ही तुटकी तलवार आणि बाण काढायला हवा, जेव्हा जखम भेज तेव्हा नंतर त्याबद्दल खोलांत शिरून चौकशी करणं योग्य ठेल."

मकरकेतू त्यांचा लंबाव लक्षपूर्वक ऐकत होता. तो म्हणाला, "जयशील, जलग्रह तहानेला आहे. जनेक विषय त्याला प्यायला पाणी पिलालेले नाही. प्रथम तलावांत त्याला नेऊन त्याला पाणी पाजतों व त्याची तहान भागवतो."

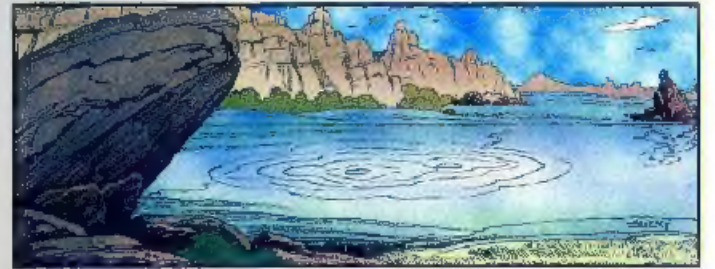
जयशीलला प्रथम वाटलं की यांन मकरकेतूची

काहीतरी चाल असावी, म्हणून मकरकेतूला आपल्या नियंत्रणाबाहेर क्षणभरदेखील जाऊ देण्याची त्याची इच्छा नव्हती. जरासा विचार करून तो म्हणाला, "हो, चालेल. पणु मी आणि सिद्धसाधक, दोघेही जलग्रहवर बसून राहू. कदाचित तू आम्हाला फसवशील!" असं म्हणून जयशील जलग्रहवर चढून उभा राहिला, सिद्धसाधकही लगेच त्यावर चढून जयशीलच्याशेजारी उभा राहिला.

मकरकेतूने जलग्रहला बळबून तलावांत उतरवलं व बऱ्याच अंतरावर आत नेतानेला तो म्हणाला, "जयशील, मला वाटतं की मी आता मृत्युपासून वांचू शकणार नाही. मग ते जखम भरण्यापूर्वी असेल किंवा त्यानंतर?" क्षणभर तो स्वस्थ राहिला आणि एकचम ओरडला, "हे मायातरोबरेश्वर! जलग्रह, पाण्यात बुडी मार आणि मार्ग दाखवा!"

जलग्रहाने वागतीच जयशील आणि सिद्धसाधकांवर पाण्यात बुडी मारली.

(क्रमशः)



## त्यांत काय विशेष?

"धा वेखणस पक्षाची किंमत फक्त पन्नास अकरो (जुनी तुकी मोह)। या नि हा आगळा पक्षी फक्त पन्नास अकरो देऊन घ्या।" अल-सहिरच्या बाजारांत एक ख्रिस्ती जोरांत सांगत होता. ल्हावेळेंत होडजा आपल्या गाढवावर बसून बाजारांत फेरफटका मारत होता. त्या खास पक्षाला पाह्यला पक्षाना बरीच गर्दी जमली होती.

एकदा तो पक्षी रगत-च पहाणा म्हणून गर्दीतून बाट काढीत तस्मिदीन होडजा त्या माणसाजवळ पोचला. होडजाला तो पक्षी अगदीच सामान्य वाटला. दुसऱ्या ठिकाणी असला पक्षी केवळ पांच अकरो देऊन मिळू शकला असला. त्या माणूस पन्नास अकरो कशासाठी मागलोय?

"अरे भाई!" त्याने त्या पक्षी विकणाऱ्याला विचारले, "तू पन्नास अकरो मागण्याइतकं या पक्षांत विशेष काय आहे?"

"महाशय!" पक्षीविक्या म्हणाला, "हा कांही सामान्य पक्षी नाही जो अलसहि गांवातल्या कुठल्याही कोपऱ्यांत मिळेल। हा खास जातीचा पक्षी आहे." "त्यांत खास काय आहे? हिसतोय तर इतर पक्षांसारखाच" होडजा म्हणाला.

"महाशय, या पक्षाला पोपट म्हणतात आणि तो बोवू शकतो." पक्षीविक्या म्हणाला.

होडजाच्या मनांत एक निचा आला, तो आपल्या घरी गेला आणि त्याने घरांतून एक मोठा

पाणकॉबळा घेतला. तो फक्त बाजारांत आला. तो त्या पक्षीविक्याच्या शेजारी बसून ओरडायला लागला, "या या, फक्त ग्रंथर अकरो देऊन हा शानदार पक्षी घ्या।"

पहिला पक्षीविक्या हेराण झाला व म्हणाला, "तुझ्या पक्षांत तरी खास बात कुठवी आहे रे? साधा नेहमीचा पाणकॉबळा तर आहे.

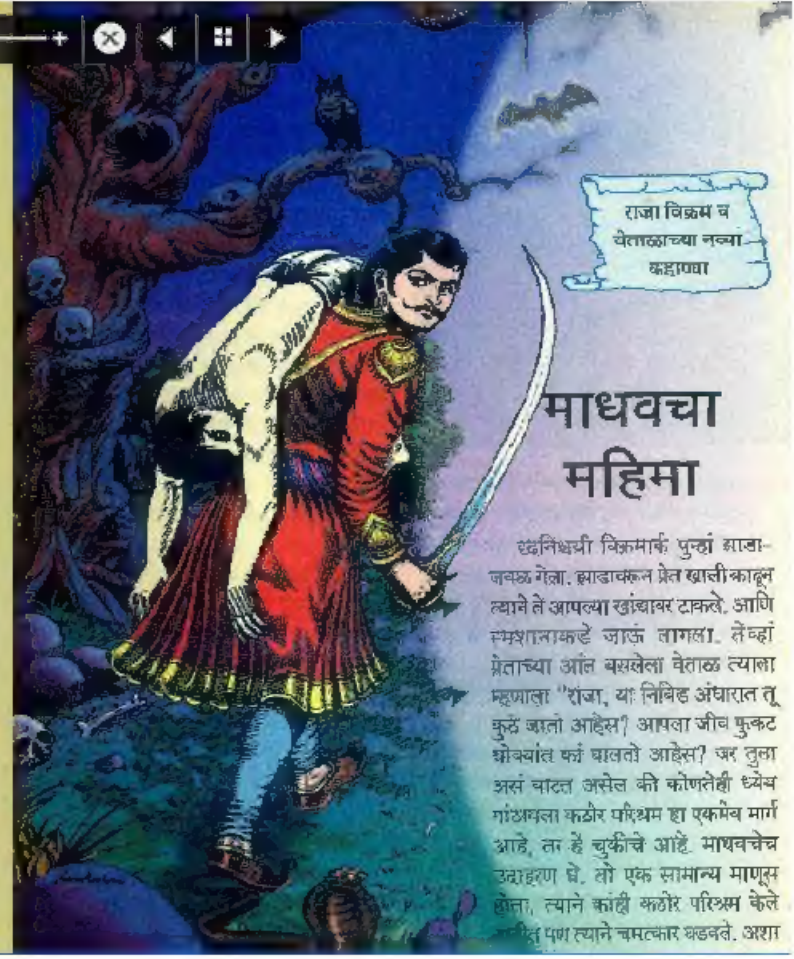
त्याच्यासाठी तू शंभर अकरो मागतो आहेस होय?"

"अरे, तू देखील तुझा पक्षी पन्नासाला विकणार आहेस



ना।" होडजाने त्याला प्रतिप्रश्न केला. "अहो, पण मी सांगितलं ना की माझा पक्षी बोवू शकतो म्हणून? तुमचा पक्षी नुसताच केकाटतो!" वेखवांकडा चेहरा करून त्या पक्षीविक्याने रागावून म्हटले.

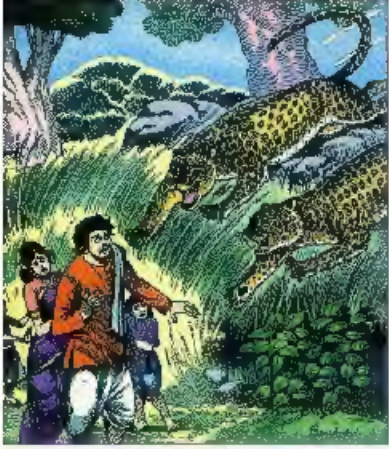
"वा वा!" होडजाने उत्तर दिले, "माझा पक्षी विचार करू शकतो की!"



## माधवचा महिमा

छद्मनिधारी विक्रमार्क पुन्हा साडा-जवळ गेला. झाडावरून प्रेत खाली काढून त्याने ते आपल्या खांद्यावर टाकले. आणि त्मशानाकडे जाऊ लागला. तेव्हा प्रेताच्या ओंल बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला "राजा, या निविड अंधारात तू कुठे जातो आहेस? आपला जीव फुकट भोव्यांत फंदात घालतो आहेस? जर तुला असं वाटत असेल की कोणतेही ध्येय गांअसला कठोर परिश्रम हा एकमेव मार्ग आहे, तर हे चुकीचे आहे. माधवचेच उदाहरण घे. तो एक सामान्य माणूस होता. त्याने कांही कठोर परिश्रम केले होते पण त्याने चमत्कार कडवले. अशा





माधवला देखील मंत्र्याने दुर्लक्षिले. त्याला दुष्ट, अज्ञानी म्हटले, त्या चौपाची गोष्ट माझ्याकडून ऐक आणि स्वतःला सुधार". असे म्हणून बेताळ गोष्ट सांगू लागला.

माधव हा एक साधा माणूस होता. गांवात त्याला चांगला मान होता. त्याची पत्नी सुरवभावी होती. त्याला एक मुलगा आणि मुलगी होते. आपल्या बायकोमुलांवर तो मोठ्या सुखांत आयुष्य घालवत होता.

एक दिवस माधव सहकुटुंब राजधानी पहायला निघाला. तिथे पोचल्या त्यांना एका छोट्याशा जंगलातून जावे लागणार होते. जेव्हा ते चौथे जंगलातून जाऊ लागले तेव्हा दोन चित्यांनी त्यांच्यावर हल्ला केला. माधवने मोठ्या कष्टाने स्वतःला वाचवले पण त्याच्या मुलांना आणि बायकोला चित्यांनी मारून टाकले.

या आकस्मिक घटनेने माधव अतिशय दुःखी झाला. तो आपल्या गांवी परत गेला. सर्व जमीनजुमला विकून दुसऱ्या गांवी रहायला जावे म्हणून निघाला. त्या गांवात त्याच्या सुदर्शन नांवाचा एक दूरचा नातेवाईक होता. त्याने माधवला आपल्या घरांत रहायला जागा दिली.

सुदर्शन व्यवहारी आणि चकुर होता. थोड्या पैशांसाठी छोटे बोलायला तो मागेपुढे पहात नसे. माधवकडे खूप पैसांअडका आहे, म्हणून माधवला आपण आपलंस कर, असं त्याला वाटत होतं.

पण क्वता क्वता माधव त्या गांवातल्या लोकांचा आवडता मित्र बनला. गरजू लोकांना पैसे देऊ लागला. त्यांचे वैयक्तिक प्रश्न सोडवू लागला, अशा तऱ्हेने त्याने खूप चांगले नांव झाले.

त्या दिवसांत भीम नांवाच्या एका खेड्याच्या घरी चोरी झाली. मोठ्या कष्टाने भीमने ते पैसे जमवले होते. चोराने सर्व पैसे चोरून नेले. त्याच गांवच्या एका सावकाराला त्याला पैसे द्यायचे होते. पैसे दिले नाही तर घराचा तिलांब करायची सावकाराने त्याला धमकी दिली. आपली ही कर्मकहाणी त्याने माधवला सांगितली.

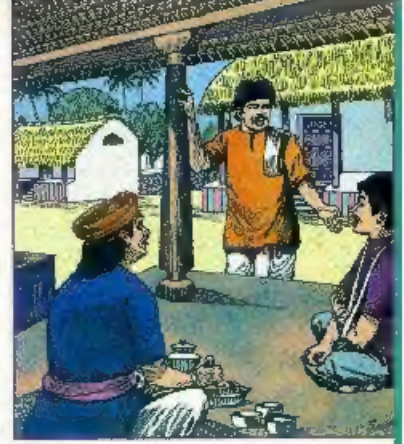
"ते कर्ज फेडायला तर मी तुला नक्कीच मदत करीन. पण ज्याने तुझ्या मेहनतीची कमाई चोलीय, त्याचं कधी भलं होणार नाही. ज्या हातांनी त्याने चोरी केली ते तुटून जातील, जो पैसा त्याने चोरला, त्याचा उपयोग त्याचे

क्रियाकर्म करायलाच होईल", असे म्हणून माधवने त्याला कांही पैसे दिले.

यानंतर एक विचित्र घटना घडली. भीमच्या घरी चोरी करणारा दुसरा तिसरा कोणी नसून त्याचा शेजारी नारायणच होता. त्या एवढी तो पैसांना चार घालत असताना एक बैलाने शिंग मारून त्याला जखमी केले. त्यांत त्याचे दोन्ही हात मोडले. तो प्रलमपट्टी करायला बाहेर पडणार, एवढ्यांत तिथे कांही दुसऱ्या कामासाठी आलेल्या सुदर्शनने ते पाहिले. तो म्हणाला "नारायण, आमच्या माधवाने शाप दिला होता की भीमच्या घरी ज्याने चोरी केली असेल त्याचे हात तुटतील. त्याच्या बोलण्यांत अद्भुत शक्ती आहे. तुझे तुटलेले हात बघून माझी खात्री पटू लागली आहे, की तूच भीमच्या घरी चोरी केली आहेस. भीमचे पैसे त्याला फल कर. नाहीतर माधवच्या शापानुसार ते पैसे खरोखरच तुझे क्रियाकर्म करण्यास उपयोगी होतील".

नारायण घाबरला. त्याने आपला गुन्हा लगेच कळू करून भीमचे पैसे त्याला परत केले, आणि पळत पळत माधवकडे जाऊन आपला शाप परत घ्या, अशी त्याची विनवणी करू लागला.

"काय म्हणालास? मी तुला शाप दिला? भीमचे दुःख पाहून मला राग आला आणि मी जे काही तोंडाला येईल ते बोललो. बरं झालं. मी कांही म्हणायच्या अगोदरच तू तुझीचूक सुधारलीस. काळजी करू नकोस. तुझ्या हाताची हाडे तुटलेली नाहीत, तू दोन दिवसांत चांदोज



बरा होशील". माधवने त्याची समजूत घालीत म्हटले.

आध्याची गोष्ट अशी की दोनच दिवसांत त्याच्या जखमा भरल्या आणि तो बरा झाला. सुदर्शनने या संपीचा फायदा घेऊन गांवात सगळीकडे असा प्रचार सुरू केला की माधवच्या बाणीत अद्भुत शक्ती आहे.

सुदर्शनने ही गोष्ट माधवपासून मात्र लपवून ठेवली. माधवच्या तोंडून शुभ उद्गार निघण्यासाठी व अशुभ बोलणे व वेण्यासाठी तो गांवच्या लोकांकडून पैसे घेऊ लागला.

माधवच्या जवळ रोज लोकांची रोज गर्दी होऊ लागली थोड्या दिवसांनी माधवला त्याचे कारण समजले. त्याच्या नांवावर सुदर्शन लोकांना फसवीत आहे, हे त्याच्या लक्षांत आले. जेव्हा हे त्याच्या सहनशक्तीपलीकडे गेले



तेव्हा तो कोणाला न मांगता एका नगरी तो ते गांव सोडून निघून गेला.

तो रजभर चालतच राहिला, जेव्हां सकाळ झाली तेव्हां त्याला कडकडून भूक लागली. तो मनांतल्या मनांत विचार करू लागला, जर कोणी मला आपल्या घरी घेऊन जाऊन छान चपदार अन्न खायला देईल, तर काय मजा येईल!

त्याचवेळी एक घोडागाडी तिथे येऊन थांबली. त्यागाडीत बसलेल्या श्रीमंत माणसाने माधवला आपल्या घरी नेऊन त्यादिष्ट जेवण दिले.

माधवला कळेना की हे खरे आहे की स्वप्न! त्याने त्या धनवानाला आपली सर्व हकिगत सांगितली.

धनवान म्हणाला, "मला पण अस्तंभ पाटतं की आपल्यामध्ये दैवीशक्ती आहे, कदाचित

देवानेच आपली भेट घडवून आणली असेल. माझा पंधरा वर्षांचा मुलगा गेली चार वर्षे आजारी आहे. कोणालाही या आजारीचे निदान करता आलेले नाही, तो बोलू शकत नाही. तुम्ही मुमच्या शक्तीने त्याला बरे करा".

आता माधवला आपल्या शक्तीविषयी थोडा विश्वास वाटू लागला. त्याने धनवानाच्या मुलाच्या अंगावर आपले हात ठेवले व म्हणाला, "पंधरा दिवसांच्याआत तू इतर सर्व मुलांप्रमाणे बोलायला आणि हिंडाफिरायला लागशील".

या घटनेनंतर चारच दिवसांनी राहत्यांतून एक बैल आला. तो धनवानाला भेटून म्हणाला, "तुमच्या मुलाच्या आजाराविषयी मी ऐकले आहे. त्याच्या इलाजासाठी लागणारी सर्व औषधे साऱ्याकडे आहेत. मी त्याला बहा दिवसांच्या आतच बरा करीन".



वैवाचे म्हणणें खरे ठरले. मुलगा एकदम बरा झाला. यामुळे सगळीकडे माधवर्ची कीर्ती पसरली.

एक दिवस माधव नदी किनारी गेला. तिथे एक गरीब वाई कपडे थूत होती. तिचा दहा वर्षांचा मुलगा झुकलेला बगळ पेंचले खेळत होता. त्यांतला एक दगड माधवच्या डोक्याला लागला. वेदनेने माधव जोरांत ओरडला. घाबरून जाऊन मुलाने नदीत उडी मारली. त्याच्या आईला माहित होते की आपल्या मुलाला पोहायला येत नाही, ती माधवजवळ येऊन विनवू लागली, "आपल्या शापाने माझा मुलगा नदीत पडला. त्याला पोहोता येत नाही. आपणच त्याला बुडण्यापासून वाचवू शकता."

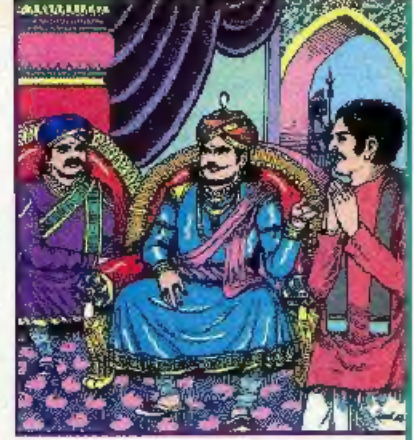
माधव त्या आईला धीर देत म्हणाला "घाबळ नकोसा तुझा मुलगा पोहत काठावर येईल."

माधवचे बोलणे संपले नाही तेवढ्यांत मुलगा पोहत काठावर आला. ती गरीब वाई माधवच्या पायां पडून म्हणाली, "स्वामी, आपण कोणी सामान्य व्यक्ती नाही. मला आशिर्वाद द्या की माझ्या घरावर सौन्याचा वर्षाव होऊ दे, आणि माझा मुलगा शिक्षलासावरलेला बनू दे".

आई, जे आपल्या हातांत नाही ते रर व्हायने मागावे. धन आणि शिक्षण मेहनतीने मिळते" असे म्हणून माधव तिथून निघून गेला.

त्यावेळी त्या देशाचा राजा तिथे वेब बदसून फिरत होता. जे काय घडलं ते त्याने स्वतःच्या डोळ्यांनी पाहिले व कानांनी ऐकले. त्याला या घटनेचे नवल वाटले आणि त्याने

चांदोबा



माधवबद्दल सर्व माहिती मिळविती. राजधानीत घोचल्यावर त्याने माधवला तिकडे बोलाविले आणि आपल्या मंत्र्यांशी त्याची ओळख करून दिली.

यानंतर राजाने माधवची शक्ती व चमत्कारांबद्दल मंत्र्यांना सांगितले. आणि तो म्हणाला, "याच्या वाणीच्या शक्तीच्या मदतीने मी शत्रूंक विजय मिळविण्याची इच्छा करतो. तुमचा काय सद्गुण आहे?"

याक मंत्र्यांनी उत्तर दिले "माधवने केलेल्या चमत्कारांत काही वेगळे केलेले नाही. भीमवर झालेल्या अन्यायाबद्दल सवतुभूती दाखवत तो म्हणाला, "चोराचे हात तुटले आणि योगायोगाने बैलाने चोराला चायबंदी केले. भुकेल्या वेळी त्याला वाटले चांगले जेवण मिळावे, आणि योगायोगाने धनवान तेथे आला.



व त्याला घरीनेऊन त्याने स्वादिष्ट भोजन दिले. त्याला वाटत होते की आजारी मुलगा बरा व्हावा आणि योगायोगाने वैद्य वेडेसर तिथे आले आणि त्यांनी मुलाला बरे केले. अशा तऱ्हेने जे कांही घडले ते योगायोगानेच घडले."

"मंत्र्यांच्या बोलण्यावर खूप विचार करून राजा म्हणाला, "माधवच्या शक्तीचा आपल्याला जरी फायदा झाला नाही तरी कांही नुकसान तर होणार नाही ना?"

मंची म्हणावे "बहाराज, माधवच्या जर आपल्याला फायदा झाला नाही तर जगांत सगळीकडे आपले हसं होईल. कारण मूर्ख विश्वास ठेवणे हे अविवेकाचे लक्षण आहे. आपल्याला माहितच आहे त्याच्या कुटुंबावर काय संकट कोसळले होते ते!"

मंत्र्यांच्या उत्तराने चकित झालेला राजा म्हणाला "बरे झालं, तुम्ही पोस्य वेळीं आठवण करून दिली" असं म्हणत त्याने मंत्र्यांच्या जुषारीचे कौतुक केले व माधवला बोलवून त्याचा सत्कार करून त्याला गांवी पाठवून दिले.

ही गोष्ट सांगून वेताळाने राजाला विचारले



ऑगस्ट २००२

24

चांदोबा

"राजा, माधव समतका करू शकतो कां माही हे मी नाही सांगू शकणार, पण त्याच्या वाणीवर शक्ती आहे. माधव सज्जन माणूस आहे. तो कुणाचे वाईट इच्छित नाही, करीत नाही, मग अशा चांगल्या भाषणावा मंत्र्यांनी अज्ञानी कसं म्हटलं? माझ्या शक्तिचं उत्तर माहित असूनही तू गप्प रहिलास तर तुझ्या डोक्याचे तुकडे तुकडे होतील".

राजा चिडमार्क म्हणाला, "माधवचे आपल्या बायको व मुलांवर खूप प्रेम होते. तरी तो त्यांना चित्यांपासून वाचवू शकला नाही. म्हणजे त्याच्यांत दैवी शक्ती नव्हती. जर ती असती तर तो आपल्या बायको व मुलांना वाचवू शकला असला. राजाला पण मंत्र्यांचा तर्क ऐकून आपली चूक कळली. म्हणूनच त्याने माधवची आपल्या वरसारांत नेमणूक करत फक्त त्याचा तत्कार करून त्याला गांवी पाठवून दिले".

जशा तऱ्हेने राजाचे मौतभंग झाल्याने वेताळ प्रेतासक्त अदृश्य झाला आणि परत झाडावर जाऊन बसला.

(आधार-कस्तुरी यांची रचना)

भारतीय दंतकथा - ४

## राजकन्येला आणहान



जंगलानी वेढलेल्या सरोवरांत हळू हळू संध्याछाया पसरत होत्या. कसेत कसू फुलला होता. राजा सरयाती व राणी तळ्याकाठी बसून मंद वारं आणि त्याबरोबर येणाऱ्या फुलांच्या सुगंधाचा आनंद तुटत होते. त्यांची सुस्वरूप मुलगी सुकत्या फुलप्राखरांप्रमाणे एकडे तिकडे नागडत, खेळत होती. ती खूप आनंदात होती. तिला नेहमीच कांही जंगलात पायला भिळत नसे, ती दासी पासून वेगळी होऊन हरणे, भोर यांच्या मार्गे जंगलात धावत गेली

हळूहळू ती बनवट अरण्यांत शिरली. आणि तिथली उंचउंच झाडे, छोटे धबधबे नवलाईने पाहू लागली. "राजकन्ये, तू कुठे आहेस?" तिच्या दासीच्या हांफा तिला ऐकू येत होत्या. अंधार पडू लागला. आता आई बाबांकडे परतले पाहिजे. ती परत जायला बळली. तेवढ्यांत कोणत्यातरी विलक्षण गोष्टीकडे तिचे लक्ष गेले.

चांदोबा

मुंग्यांच्या धारळावर दोन रत्ने चिकटविल्या सारखी दिसत होती. ते काय होतं बरं? राजकन्येने झाडाचा एक कांठा तोडला आणि त्या चकचकीत वस्तूत खुपसला.

बुसत्या क्षणी तिला एक किंकाळी ऐकू आली. हा आवाज कुठून आला? तिला कांही कळलेना. ती धावरून रस्त्या उभी राहिली. आणि नंतर तळ्याकडे पळाली. तळ्याच्या कांठावर उभे असलेले राजाचे सैनिक कांहीतरी विचित्र, आजारी वाटतंय, म्हणून तक्रार करत लागले. त्यांना जागेवरून हलता येईना. राजा दूरदर्शी होता त्याच्या लक्षांत आले की हा कुणाचा तरी शाप त्यांना होवला आहे. हा शाप त्यांना कुणी बरं दिला असेल?

त्याने शोध घेण्यास सुरुवात केली. आणि लवकरच तो बारळाशी आला. तिथून त्याला कऱ्हाण्याचा आवाज आला. त्याच्या लक्षांत आले

25

ऑगस्ट २००२





की-कुणीतरी ऋषी-मुनी तेथे आन आहेत. किंवा ते एकांतात तिथे बसून खूप दिवस तप करीत असताना भुंग्यांनी त्यांच्या भोवती वाहळ केले आहे.

राजा आणि सैनिकांनी वरचा मातीचा थर बाजूला केल्यावर बसबसे मुनी दिसू लागले. राजकन्येने नकळत त्यांच्या डोळ्यांत कांटा खुपसला होता. आपली समाधी संपवून त्यांनी जेव्हा डोळे उघडले तेव्हा ही चूक तिच्या हातून अजाणना पडली होती. याच मुनींच्या शापाने राजाचे सैनिक आजारी पडले होते.

ते च्यवन नांवाचे थोर ऋषी होते. राजा राणीने त्यांच्या पायावर लोटांगण घालून, "आपला शाप मागे घ्या", अशी विनंती केली. आंधळे झालेले मुनी म्हणाले "ज्या कुणी गुन्हा केला आहे त्याने प्रायश्चित्त केल्यावर शाप विलन जाईल".

राजाने मुनींना राजवाड्यात जलप्याची विनंती केली म्हणजे त्यांची नीट काळजी घेता येईल, पण या विनंतीला मुनींनी नकार दिला. राजकन्येने प्रायश्चित्त केलेच पाहिजे. तिने आंधळ्या मुनींच्या बरोबर जंगलात राहून त्यांची सेवा केली पाहिजे. त्यांची प्रेमाने काळजी घेणाऱ्या पत्नीची त्यांना गरज होती.

राजा-राणी मोठ्या संकटात सापडले. आपल्या लाडक्या मुलीचे लग्न एखाद्या तरुण राजकुमाराशी न करता या म्हणताऱ्या मुनींशी, जी ते अगदी श्रेष्ठ असले तरी, करसे लावून बायचे? पण राजकन्या पुढे झाली आणि मुनींशी लग्न करते म्हणाली. "बाबा, मला नेहमीच एकांत आवडत आला आहे. आणि एखाद्या संन्याशा राखे त्हाचे अशी देखील माझी सुप्त इच्छा होती. नशिवाने या इच्छा पूर्ण होण्याची संधी माझ्यापुढे ठेवली आहे तेव्हा कृपाकरून मला मुनींशी विवाह करून त्यांची सेवा करू या".

हळूहळू इतर सैनिकांना ही शापघात्रास होऊ लागली त्यामुळे राजाराणीला आपल्या मुलीच्या इच्छेला संमती बावी लागली. सुकन्येचा मुनींशी विवाह झाला. तिने राजवाड्यातील जीवन विसर सोडून दिले. जिथे दहावाय़ा दासदासी तिच्या साथी हजर असत, तिथे आता ती मुनींबरोबर एकटी राहू लागली. त्यांची सेवा करताना ती कधीही थकत नसे.

एक दिवस राजकन्या आंधोल करून तळ्या-बाहेर आली तेव्हा तिला दोन यक्ष भेटले. ते दोघे

एकसारखे दिसत होते. त्यांनी तिला वंदन केले तिनेही त्यांना उलट नमस्कार केला.

"हे सुंदरी, तुला त्या म्हणताऱ्या मुनींबरोबर आपुण काळाना पाहून आम्हाला फार दुःख होते आहे. आम्ही दोघे जुळे भाऊ अधिनीकुमार, देवांचे धनवंतरी आहोत. आम्ही तुझ्या सेवेला ब्रजर आहोत. तू नवरा म्हणून आम्हापैकी कुणाही एकाची निवड करू शकतेस. तू सुखांत राहशील". ते म्हणाले.

राजकन्या संतापली आणि अशा वागण्याबद्दल त्यांना "शाप वेईन" अशी धमकी तिने दिली. अधिनीकुमारांनी माफी मागितली व तिला म्हणाले. "आम्ही तुझ्या नवऱ्याला रुबावदार तरुण बनवू. आमच्या दिव्यीधर्मीने त्याची दृष्टी वेडील परत येईल. त्यांनी फक्त आमच्या परोबर तळ्यांत एक डुबकी मारून बाहेर पायला पाहिजे. त्यानंतर तुला एक परिक्षा आहे. तुला हे मान्य आहे?".

सुकन्येने आपल्या पतीची कितीही मनोभावे सेवा केली तरी आपल्यामुळे त्यांची दृष्टी गेली याचे दुःख तिला होतेच. त्यामुळे अधिनी-

कुमारांचे म्हणणे मान्य करावे असे तिला वाटले. तिने मुनींना सर्व हकिगत सांगितली. तिची काय परिक्षा आहे याची तिला किंवा मुनींना काहीच कल्पना नव्हती. तरीही मुनींनी तिला हा धोका पत्कायला होकार दिला.

अधिनीकुमार व मुनी तळ्यांत उतरले. "आम्ही बाहेर आलो की तू तुझ्या नवऱ्याला हातात धरून परत ने", ते म्हणाले.

नंतर तिघांनी डुबकी मारली. जेव्हा ते पाण्यातून बाहेर आले तेव्हा तिघेही आदी एकसारखे दिसत होते. कुठल्याही व्यक्तीला त्यांतले मुनी कोण हे सांगणे अशक्य होते.

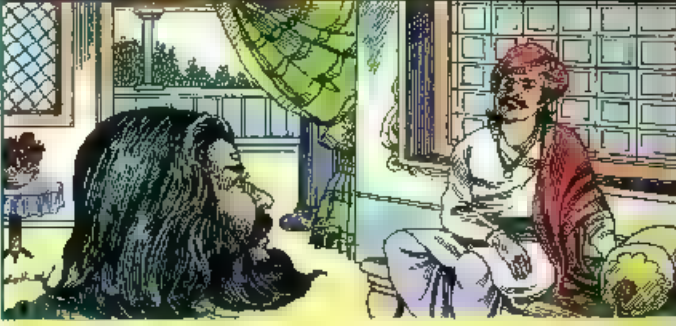
पण राजकन्या सुकन्या काही सामान्य व्यक्ती नव्हती. अधिनीकुमार आपली फजिती करू पाहत आहेत हे तिच्या लक्षांत आले. तिने डोळे मिटून अद्वितीची प्रार्थना केली आणि तिचपैकी एकाचा हात धरला. आणि तेच तिचे पती च्यवन ऋषी होते.

सुकन्या आणि च्यवनऋषींनी खूप वर्षे ध्यान, धारणा, जपतप, करीत आनंदाने दिवस घालविले.

-विठ्ठल







## खरे सौंदर्य

श्रीधर गांवात श्रीधर गांवाचा एक श्रीमंत गृहस्थ राहता होता. भरपूर संपत्ती असूनही तो नेहमी बेचैन व काळजीत असे. तो दिवायला फार कुरूप होता.

आपण सुंदर दिवावे म्हणून त्याने विविध प्रकारची देशी औषधे, कदमुळ इ. घेतली. जो कोणी सांगेल, ते सर्व तो करतच. पण काही उपयोग झाला नाही. अनेक देवळात जाऊन त्याने पूजा अर्चा केली. पण त्याच्यावर देवाची कृपा काही झाली नाही.

शेवटी श्रीधर एका साधुजवळ गेला व त्याने आपले दुःख त्याला सांगितले. साधू म्हणाला, 'पुत्र, देवाने जरूर रूप दिले आहे. ते बदलण्याचा हट्ट धरू नकोस. देवाच्या कृपेने तुझ्याजवळ अपार धन आहे, त्याचा गतीसाठी उपयोग कर

त्यामुळे लोकांना तू सुंदर दिसशील, कोणीही तुला कुरूप म्हणणार नाही.

श्रीधरने साधूच्या प्राणयाकडे दुर्लक्ष केले कारण दुसऱ्यांसाठी पैसा खर्च करणे त्याला आवडत नसे. पण साधूला हे न समजत, दुसरा काहीतरी उपाय सांगत म्हणून तो विनवण्या करत लागला. बराच वेळ विचार करून साधू म्हणाला, 'हरेपूर गांवात माधव नावाचा एक तरुण आहे तो तुझ्यापेक्षाही जास्त कुरूप आहे. तू त्याच्याबरोबर काही दिवस राहिलास तर तुला आपणच सुंदर आढोत असे वाटे.'.

श्रीधरला हा सल्ला ठीक वाटला. यत्नां माधवला भेटायला हरिपूरला गेला. माधव खोटेखराच कुरूप. काळा व बेडेल होना. त्याला पाहून श्रीधरला आपणच चांगले दिसतो, असे वाटून आनंद

झाला. त्याने लगेच न धवता आपल्या घरी घाबला सांगितले.

माधव गरीब होना. दिवसभर काताडकड करून कसाबसा अंरनिवाह करत असे. त्यामुळे श्रीधरने माधवला सांगितले की, 'तू जर माझ्याकडे आतास तर आतापास जीवन जगशील.' त्यावर माधव म्हणाला 'मी इथे खूप आहे. गांवाचे सर्व लोक माझ्याच प्रेम करतात. त्यामुळे मी हा गांव सोडून जाण्याचा प्रश्नच येत नाही.'

श्रीधर आपली तुलना माधवशी करत जातला. भरपूर धन-दौलत असूनही मी दुःखी आहे आणि हा काहीही नसताना देखील कसावर सुखी आहे. हा! इतकी माणसांवर लोक कसे काय प्रेम करतात? त्याच्या मनात हाका येऊ लागल्या. खरे काय ते पाहण्यासाठी त्याने गावातल्या लोकांना माधवविषयी विचारायला सुरुवात केली. काही लोक म्हणाले की माधव खूप परोपकारी आहे, काही लोक म्हणाले तो खूप चांगला माणूस आहे, तर काहीनी तो निस्वार्थी आहे असे म्हटले. पण कुणीही तो कुरूप आहे असे म्हटले नाही. तेव्हा श्रीधरनेच एका गावकऱ्याला माधवच्या कुत्सितविषयी विचारल्यावर तो म्हणाला 'जेव्हा मी त्याला पाहतो, तेव्हा मला त्याचा दयाळू स्वभावच आठवतो, त्याच्या रूपाकडे माझे लक्षच जात नाही'.

हे सत्यच होते. त्याच गांवात सगुणा नावाची एक तरुणी होती. ती दूध विकून आपले घर चालवीत होती. ती इतकी सुंदर होती की विला पकता पाहिले तर गावातून गडबडे भरत गेले.



ती माधवक फिदा होती व गावभर ती सगायची की मी लग्न करीन तर माधवशीच.

श्रीधर सगुणाला पाहण्याला गेला. तिचे सौंदर्य पाहून त्याला घरी आली आणि तो मेशुद्ध पडला. सगुणाने त्याच्या तोंडावर पाणी सिंगडल्यावर तो शुद्धीवर आला. सगुणाने त्याला विचारले, 'काय झाले तुम्हाला? अशी अचानक घेई कशी काय आली?'

'तू एक अतौकिक लावण्यवती आहेस. मला तुझ्याशी लग्न करायचे आहे. मी खूप श्रीमंत आहे. माझ्याकडे ऐष आराम आहे. तू, माझ्याशी लग्न केलेस तर गावभर दूध विकण्यासाठी तुला खिडव लागणार नाही, तू आरामात राहशील.'

मी माधववर प्रेम करते. मी लग्न करीन तर त्याच्याशीच' सगुणा खमपणे म्हणाली.

'पाहिले माधवाकडे, जाऊन बघत आले बघते'



माझ्यामागछा तो श्रीमंत पण नाही काय एवढ तू पाहिलस त्याच्यात?" श्रीधरने आपली असतुइता प्रकट करत म्हटले

"मला काय माहित? पण जेव्हा पाहाव तेव्हा त्याच्या चेहऱ्यावर हसूय असत आणि माहित आहे, तेव्हा तो किती सुंदर दिसतो तें!" सगुणाने वेबळक सांगून टाकले

श्रीधरने हसण्याच्या प्रयत्न केला, पण त्याला हसणे जमले नाही तेव्हा तो पुन्हा माधवला भेटला व कसे हसत राहाय ते त्याला विचारले माधव म्हणाला, "आपल्याविषयी विचार म करत दुसऱ्याविषयी विचार कर दुसऱ्यांना आनंद दिला तर जो आनंद मिळतो, तो अलौकिक असतो तू एक काम कर, ह्या गांवच्या टोंकाला असलेल्या आंब्याच्या बागेत नित्यानंद स्वामी राहतात त्यांना जाऊन भेट ते तुला अशा काही गोष्टी सांगतील, की त्या ऐकून हसून हसून तुझे पांढे दुखेल",

श्रीधर नित्यानंद स्वामींना भेटला त्यांनी सांगितलेल्या शिंदोदी कथा ऐकल्या ते स्वतःच्या पण सगळी आणि खूप जोगाने हसत असत



"कथा सांगताना तुम्ही स्वतः का इतके हसता?" श्रीधरने विचारले

नित्यानंद स्वामी म्हणाले, "मी माझ्या कथांवर बिल्कुल हसत नाही माझ्या कथा ऐकून तुझे पांढे जोरजोराने हसत असलेले दिसले पण तुझ्या चेहऱ्यावर हसू का नाही? ते पाहूनच मला हसू आलं!

श्रीधर म्हणाला, "खर सांगतो, मी भरपूर हसलो म्हणूनच माझे पांढे हलत होते"

"तू हसूनही ते चेहऱ्यावर का दिसले नाही? तुझ्या घेनात स्वामी विचार खूप आहेत तेच बाहेर येत असल्याने तुझे हास्य चेहऱ्यावर दिसले नाही" नित्यानंद स्वामींनी गंभीर स्वराने जो सत्य होते तेच सांगितले

श्रीधरला आता खरी गोष्ट कळून चुकली होती तो श्रीपूला परत आला. गांवच्या लोकांच्या भल्यासाठी तो काम करू लागला त्याच्या सुखाबु खान तो सहभागी होऊ लागला लोकांची सेवा, लोकांचा आनंद हाच आपला आनंद मानू लागला तेव्हा त्याला त्याच्या कुल्य होण्याचे दुःख बिल्कुल वाटले नाही.

## भारताची ओळख

आपल्या देशाचा भूतकाळ व वर्तमान याची प्रकल्पने आठवण ऑगस्टच्या महिन्यात होणे खाली दिलेले प्रश्न तुमचे कुतुहल निश्चित चाळवतील

१. स्वतंत्र भारताचे पहिले आर्थिक अवाज्यवक्त कुणी राखर केले होते?
२. भारताच्या कोणत्या राष्ट्रपतींची कारकीर्द सर्वात कमी काळ होती?
३. मतदारांची व्योमयांदा ११ वरून १८वर केव्हा जाणली गेली?
४. 'जय जवान जय किसान' या घोषणेला 'जय विज्ञान' ही पुस्ती कुणी बोलली?
५. लोकसभेत अविश्वासदर्शक ठराव मांडण्यासाठी किमान किती खासदारांची आवश्यकता असते?
६. राज्यसभेत भारताचे उपराष्ट्रपती अध्यक्षस्थान स्वीकारून सत्र चालवताना त्याच्या अनुपस्थितीत अध्यक्षस्थान कोण स्वीकारतात?
७. भाषावार प्रांताचनेनुसार प्रथम कोणत्या राज्याची स्थापना झाली होती?
८. एक मल्याळीभाषिक प्रदेश केलखमधे समाविष्ट नाही हा प्रदेश कोणता व तो कोणत्या राज्यांत समाविष्ट आहे?
९. गौमटेस्वराची एका खडकातून कोरलेली मूर्ती पाहण्यासाठी आपल्याला कोणत्या राज्यात जायला हवे?
१०. केंद्रशासित राज्यांपैकी सर्वात छोटे राज्य कोणते?
११. भारतातले पहिले कृषी विद्यापीठ कोणते आहे?
१२. सर्वात जुनी भारतीय फुटबॉल स्पर्धा कोणती आहे?
१३. अंदामान व निकोबार बेटांना नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांनी नवी नावे दिलेली होती तेव्हाला ती नावे माहिती आहेत का?
१४. बंगालची फाळणी झाली त्याबद्दी हिंदुस्तानचे व्हाईसरॉय कोण होते?

(उत्तरे पन्नील अंकात)

## जुलै प्रश्नावलीची उत्तरे

१. गोदावरी
२. शिमला
३. बिमला
४. १९
५. गवत
६. राजण्याची पद्धत
७. जमशेदपूर





## तलावाचे खोदकाम

नारायण सीतापूर ग्रामपंचायतीचा अधिकारी ह्रीना वर्षभर पाऊस न आल्यामुळे गाव दुष्काळग्रस्त झाला होता. भविष्यात दुष्काळाच्या वेळी त्रास होऊ नये म्हणून एक मोठा तलाव खोदण्याचा नारायणने निर्णय घेतला. ह्या कामासाठी राजाकडून पायागरी मिळाली व त्यासाठी आवश्यक ती इक्विपमेंटी आली. काम तत्काय पूर्ण करण्यासाठी त्याने दोनही मजुरांना कामावर ठेवले.

पण हे काम अनिश्चय मद गतीने होत होते. दोन महिने झाले, पण दोन फूट खोब खड्डा खुद्दा छगला गेला नाही. हे सर्व ग्रामाधिकाऱ्याला माहित असूनही त्याने फारसे लक्ष दिले नाही. या दरम्यान भूषण नावाचा एक माणूस पन्नात आला.

भूषण खूप श्रीमंत होता. दुष्काळामुळे बरेच लोक गाम सोडून जात असल्याचे त्याने ऐकले होते. त्याची जमीन स्वस्त व फमी दरात खरीदण्यासाठी तो आज्ञा होता. पाहता पाहता

त्याने गावची पाऊण जमीन खरेदी केली. त्यालाही वाटले की शेत्याच्या मध्यात एक मोठा तलाव खोदावा. बऱ्या तलाव ग्रामाधिकाऱ्याच्या तलावापेक्षा मोठा असावा. पण त्याने या कामासाठी शंभर मजूर कामावर ठेवले. एका महिन्याच्या आत त्यानी तलावाचे बरेच खोदकाम केले. नारायणला ही गोष्ट जव्हा समजली तेव्हा त्याला अतिशय आश्चर्य वाटले.

याचा योग्य विचार करायचा असे त्याने ठरवले. मजुरांना नारायण भूषणपेक्षा जास्त मजुरी देत होता, ते सगळे नेही अधिक होते. असे असताना नारायणपेक्षा भूषणाच्या तलावाचे काम कसे जास्ती झाले होते? पण भूषणचे मजूर वेळेवर कामाला येत व विशिष्ट काम पूर्ण झाल्यानंतरच घरी जात.

मजुरांना कापूत ठेवण्यासाठी नारायणने तलावाच्या चारी बाजूंना कुपण घातले. तिथे एक

मजूर ठेवला. त्याच्या बाजूला कुणीही बाहेर जाऊ शकत नव्हते. ह्या नियम तोडल्यास मजुरीतून पैसे कापले जात. मजुरावर कडक निरीक्षण ठेवण्यासाठी कांही अधिकाऱ्यांनाही नेमले गेले.

आता मजूर वेळेवर येऊ लागले व वेळेवर जाऊ लागले. पण तरीही कामाला गती आली नव्हती. नारायणने परत आढावा घेतला, की चूक कुठे होत आहे? तेव्हा त्याला कळले की काही मजूर पहाटेच्याशी दोस्ती करून गोड गोड बोलून अशिरा येताना कांही मजूर कुपणातून वेळी झेवेली बाहेर जातात, कुणीही उत्साहाने काम करत नाही. तिकडे भूषणच्या तलावाचे काम पूर्ण होत आहे होते.

नारायणला वाटले की भूषणला जाऊन भेटावे व त्याच्यात अशी काय जादू आहे ते समजून घ्यावे. त्याने आपले दु ख भूषणला सांगितले. तेव्हा भूषण म्हणाला, "यात मजुरांचा दोष नाही तुम्हा आहे. तलावाच्या खोदकामासाठी तु

ला जाण्या पैसा खर्च करतो आहोत आणि मी माझा खर्च करता आहे."

"पण तरीही काम मंजूर करत नाही? तेच या कामाला स्वाबदार आहेत. नारायण म्हणाला त्याच्याकडे दुर्लक्ष करत भूषण म्हणाला "पैसा माझा असल्यामुळे मी विशिष्ट कार्याला एक विशिष्ट मजुरी देतो, तुम्ही पद्धत पाहून मजुरांना कळून चुकलय का यत्न करा. किंवा न करा, मजुरी निश्चित मिळणार आहेच. भांडी पद्धत अशी आहे की विशिष्ट काम झाले तर पूर्ण मजुरी मिळणार. जितक तबकूर तें यत्न करतील तितकी त्यांना मजुरी जारत मिळणार. त्यामुळे ते काम उत्साहाने करताना आता तुम्हा कळव असेल की फक्त काय आहे व कुणाचा दोष आहे?"

नारायणला आता आपली चूक कळली होती. भूषणने सांगितल्याप्रमाणे त्याची पद्धतच सुरू करायचा त्याने निश्चय केला. आणि तलावाचे खोदकाम तबकूरच पूर्ण केले.





## खास बातम्या गुजरातमध्ये अश्वमेध यज्ञ



आपण श्रीराम यांच्या अश्वमेध यज्ञाबद्दल ऐकिलेले असतील. आता गुजरातमध्ये या यज्ञाचे आधुनिक स्वरूप दिसणार आहे. २००९ मध्ये झालेल्या भूकंपानंतर हा यज्ञ सर्व नियम व रीतीरिवाजानुसारच होणार आहे. सयासकमी एक लांकडी घोडा बनवायचे ठरवले. त्यानुसार उत्तर केंद्रमधल्या कान्हनगड इथे सहा फूट उंच व सात फूट लांबीचा घोडा एका अंगभूषणाच्या खोडातून तयार केला आहे. तमिळनाडूमधल्या कल्लिकुरिची इथल्या स्वापीदुर्गा या कलाकाराला हा घोडा कोरून वाढण्यासाठी एक महिना लागला. त्यावर भस्मीकाम व इतर बराकावे कोरण्यास त्याने आणखी पंधरा दिवस घेतले. त्वनंतर त्यावर पितळेचा पत्रा लावण्यात आला व रेल्वेच्या एका, अथवा बापिणीत ठेवून त्याला गुजरातमध्ये नेण्यात आले. त्या घोड्याबरोबर असलेल्या मंडळींनी पंधरा दिवसाच्या या प्रवासाला आखंड मंत्रपठण केले.

## शांतता दिन

भारताच्या अनेक भागांत १३ एप्रिल हा नववर्षीदिवस मानतात. जन्मन स्वाजरा केला जातो. पण हाच विजय बालीमध्ये शांततादिन म्हणून पाळला जातो. बाली हे इंडोनेशियामधले एक मोठे बेट आहे. इथे बहुसंख्य हिंदू नागरिक आहेत. या दिवशी सर्वलोक धर्तरे राहतात. काम बंद राहते. वाहनूक व आराज करणारी विषंची उपकरणे बंद असतात. कामगुरूंचे कार्यक्रम नाहीत, टीव्ही किंवा रेडियोद्वारे कुणी लावीत नाहीत. टेलिफोनद्वारेही मोन बरळणून असता. प्रवासांना हॉटेल्च्या खोल्यातच राहावे लागते. रात्री त्राणून स्वस्थ पडल्या होत्या आणि आसमंतात एकही विमान दिवसरभर नव्हते. आदल्या रात्री जेव्हा भुतेछेले तपुद्राकडे पळवून लावली जाण्याचे धार्मिक विधी सुरू झाले, तेव्हापासून दुसऱ्या दिवशी सार्वजनिक सुट्टी असल्यामुळे, वाईट बुर्गीना बेरावर परत येता येत नाही अशी श्रद्धा आहे.



## गणेश पुराण

आपल्या विवाहात अडथळा घालणाऱ्या गणेशावर कुमारव्यामींच्या मनान रोष होता. एके दिवशी आपल्या आईला म्हणाला: "दादा अयोग्य नाही म्हणतोस. तर सुयोग्य कसा ते सांग पाहू, तो मुसता खावाड आहे. असले लोक महानकार्ये कसे करू शकतील?"

विघ्नेश्वराच्या डोळ्यांत टचकन पाणी आले. "आई ऐकतयस ना, छोटा करस नोलतोय ते?" गणेश म्हणाला.

ते ऐकून पार्वतीला हस आला. विघ्नेश्वराला आपल्या पोटाशी धरून त्याचे डोळे पुसत ती म्हणाली- "बळा, मी जो बाहुला केठा, त्याला तुझ्या पित्याने मारले आणि हा अशी चेष्टा करतोय. त्यांचे हे अज्ञान त्यांनाच लाजिरवाण ठरेल".

आई, छोटा अज्ञानी असू शकेल, पण तात अज्ञानी कसे असतील? हा तुझा निव्वळ भ्रम आहे. वडपणा आहे. 'गणपती म्हणाला.

पार्वती मानखाली घालून म्हणाली- 'बाळा, वडपणा माझा नव्हे, तर मुझ्या पित्याचा आहे. त्याशिवाय का, विष्णूच्या जगन्मोहिनीच्या रूपावर ते भाळले असते? म्हणूनच ना त्यांच असा हस झाला?

'त्यानंतर काय झाला? आई सांग ना.' गणपतीने विचारले.

"अरे, त्यानंतर काही तरी जगावेगळं घडलं खर. त्याच्यापासून 'मैत्र' नांवाचा काळ्या भुतासारखा मुलगा झाला म्हणजे." पार्वती म्हणाली.





‘आई, तो भैरव नायाचा मुलगा असतो तरी कुठे? मी त्याला वधू इच्छितो’ गणेश म्हणाला

‘कुठे रहातो कुणास हाऊका पण तो काले कपडे घालतो म्हणजे तू चुकूनसुद्धा त्याच्याजवळ जाऊ नकोस ह! तुला भीती करेल’ पार्वती म्हणाली

‘आई, भीती म्हाजाे काय ग? मला तीही कळायला हवी ना? गणेश म्हणाला

‘लज कर म्हणजे कळेस सार’ पार्वतीने त्याला समजावले

‘जस होय! पत्नी म्हणजे अस भयंकर काही तरी होय? म्हणूनच तर मी लज नको म्हणतोय!’ गणपती म्हणाला

ते ऐकून कुमारस्वामी मध्येच म्हणाला ‘लज न करणं, एवढे एकच महान कार्य तुला

ऑगस्ट २००१

कायचे आहे घाटते. तोंक मी सूर्याला प्रदक्षिणा घालून येतो. असे म्हणून कार्तिकेय मोगवर बसून उडून गेला

न्यानंतर गणेश रसळ उठला व मेरु पर्वतावर जाऊन सर्वोच्च शिखरावर बसला. सूर्य स्वतः मेरु पर्वताची परिक्रमा करीत असतो तिथे कधीच सूर्यास्त होत नाही

कुमारस्वामी परिश्रमपूर्वक, सूर्याला प्रदक्षिणा घालून मोठ्या दिमस्वात परत आला आपला थोरला भाऊ मेरु पर्वतावर आसनस्थ झाल्याचे ऐकून नजित झाला

त्याला पाहून पार्वतीला नवल वाटले, ती काळजीच्या सुरत म्हणाली- ‘कुमारा, तू असा खाली मान घालून का बसला आहेस? झाले तरी काय?’

‘मी सूर्याला प्रदक्षिणा घालून आलो आणि इकडे दादा सूर्यालाच स्वतः भोवती प्रदक्षिणा घालायला लावीत आहे खर सांगासच म्हणून तर दादाचच कार्य महान आहे’ कुमारस्वामी म्हणाला

या घटनेनंतर शोडका दिवसांनी पार्वतीने परत विघ्नेश्वराच्या लयाचा विषय काढला ‘त्यावर राजवदन म्हणाला ‘आई, देखणे-पणात तुझी बरोबरी करणारी कुणी मुलगी असली, तर मी तिच्याशी लग्न करीन’

पार्वतीचे मन खचले. खालचा शोड चामून ‘तर मग तू ओमरीवर बसून वाटेने वेणाऱ्या जाणा या मुर्तींना माहालीन रहा!’ असे म्हणत ती निघून गेली

‘आई, जशी तुझी आज्ञा!’ असे म्हणत

46

चादाबा

गणपती रस्त्याच्या कडेला, ओमरीवर बसून जरावेळ पूर्वेकडे, नंतर थोडावेळ पश्चिमेकडे, असे आठही दिशांना पाहू लागला

गणपतीचा तो दिक्षिमपणा पाहून पार्वती म्हणाली ‘काय रे, कुणी मंदार मुलगी दिसली का?’

‘आई, मी जिकडे बघतो तिकडे, जगन्मातेच्या रूपाने, अष्टभुजानी युक्त अशी तुझीच मूर्ती मला दिसते आहे’ गणपती धाबडेपणाने म्हणाला

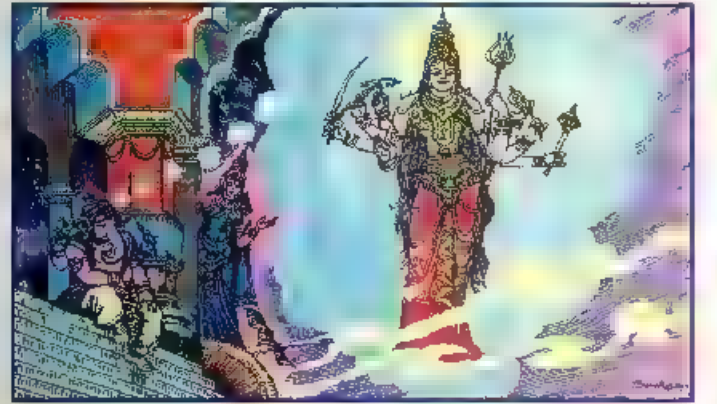
त्याचे हे बोलणे ऐकून पार्वती प्रसन्नतेने तन्मय होऊन म्हणाली - ‘बाला, विघ्नराजा सर्व देवांना असा नियम लागू आहे की त्यांना पूजा घ्यायची असली तर त्यानी पूर्वेस तोंड करून पूजा घ्यावी म्हणजे नी त्यांना लाभेल परंतु तू कुठल्याही दिशेला तोंड करून राहिलस

तरी पूजा लाभायची तुझी योग्यता आहे.” पार्वतीने गणेशाला असे वरदान दिले यानंतर पार्वती गणेशाच्या लयाचा विषय बिसरली आपल्या लाढक्या पुत्राच्या बुद्धीचातुर्पाच्या गोष्टी ती खुलवून खुलवून शंकराला सांगू शकली, व त्यानच गमन गेली

तेव्हा शंकर म्हणाले- ‘तू माझ्या संपूर्ण प्रयम गणाचा ‘गणपती’ हो!’

‘बाबा, तुम्ही पुत्रप्रेमामुळे अस म्हणत आहात ‘गणपती’ होण्याची योग्यता असायला हवी ना? कुमारस्वामीला सेनापतीपदाचा चांगला अनुभव असला मला त्या पदाचा बसविण्यात काय हरशेल आहे?’ विघ्नेश्वराने विचारले

प्रथम गणपती कुमारस्वामीची निवड केली. तेव्हा शंकर म्हणाले - ‘माझ्या गणाचा गणनाथ



चादाबा

47

ऑगस्ट २००१





विघ्नेश्वरच होईल कुमारस्वामी, दंबताचा सेनापती आहेच! एकावेळी दोन अधिकार सभाळणे कसे जमेल?

गणेश म्हणाला: 'बाबा एखादी परीक्षा घेऊन त्यात सयश मिळविणाऱ्याला गणाचा अधिपती बनविणे योग्य ठरेल'

देवगण व प्रमथ गणपती मिळून, एक परीक्षा ठेवली: 'पृथ्वीवरील सगळ्या तीर्थांची व पर्वतक्षेत्राची, जो कुणी आधी परिक्रमा संपवेल तो विजयी ठरेल व त्यालाच गणाधिपती म्हणून मानले जाईल'

ही सुनावणी ऐकून कुमारस्वामी स्वने मोठावकून उठून लागला, परंतु गणपती मात्र हलाश झाला

तेव्हा विष्णूने त्याला एकासात नेऊन असे सांगितले-

बाळा तुझ्यावर माझा वात्सल्यभाव अधिक आहे म्हणून तुझा पराभव तो सत्या देवाचा पराभव ठरेल तेव्हा आमचा अवमान होऊ देणे इष्ट नव्हे! आपल्या पिण्याचे श्रेष्ठत्व सिद्ध करणे कुणाही पुत्राला गौत्वाम्यदच वाटत तेव्हा तुला कुठलीही प्रदक्षिणा करण्याचे कारण नाही मी सांगतो तसे करा! असे म्हणत विष्णूने विनायकस्य कानात हळूच काही तरी सांगितले

पार्वतीने एक उपासा टाकता व विष्णूकडे कृतार्थने पाहिले.

विघ्नेश्वराने आसन घालून ध्यान धरले डाळे मिटून शिवपचाक्षरी मंत्राचा जप करू लागला

जिथे जिथे कुमारस्वामी जाई, तिथे तिथे त्याला: 'अन्नाच उद्दिश्वर वसून गणपती येऊन गेला' असा निरोप मिळे हे ऐकून त्याला अस्वचर्य वाटू लागले तेव्हा तो निराश होऊन परत आला व 'या परीक्षेत विघ्नेश्वराच विजयी झाला असे त्याने घोषित केले.

विघ्नेश्वराने आपल्या भावाचा हात धरला व त्याला शिवाकड नेले. नंतर खरा प्रकार सांगितला. 'आं छोट्या! खर पाहता माझा विजयही झालेला नाही की तुझी हासही झालेली नाही आपण दोघ तर निमित्त मात्र आहोत. खरा विजय तर बाबाचाच झाला आहे कारण शिव-पंचाक्षरीचा महिमाच असा आहे, शिवनामाचा विजय झाला असून जिकविणारा श्री विष्णू होय!'

विघ्नेश्वर व कार्तिकस्वामीने नंतर शक्तीचे



पाय धरून प्रणिपात केला

नंतर कुमारस्वामीने अशी घोषणा दिली की 'विघ्नेश्वराचा 'प्रमथ गणाधिपती' म्हणून पट्टाभिषेक लवकरच व्हायला हवा आहे शिवाची आज्ञा शिरोधार्य आहे!'

हे ऐकून दंबताना आनंद झाला सिद्ध साध्य, यक्ष, भूतगणही प्रसन्न झाले परंतु प्रमथ गणाचे नायक भृंगीश्वर, शृंगीश्वर, चडीश्वर व नदीश्वर यांनी आपला विरोध दाखविला याचे कारण असे होते की पुत्र गणपतीने पूर्वी ह्या लोकांचे गर्वहरण केले होते

आपला रोष प्रकट करीत ते म्हणाले: "कुमारस्वामीला स्वतःचे असे सैन्य असून ते देवगणांचे सेनापती आहेत आम्हीतर पूर्तीपामूनच शिवाने सेवक असून त्याच्या गणांचे नायक आहोत, त्याचे विश्वसनीय

चांदोबा

शिवागण आहेत तेव्हा हा विघ्नेश्वर आमचा अधिपती कसा होईल? गणपती' म्हणवायला त्याचा स्वतःचा गण कुठे आहे? त्याचे स्वतःचे असे प्राविण्य कशात आहे? असे असता गणाधिपती' चा पट्टाभिषेक करण्याचे प्रयोजन काय?

हे ऐकून शिवाला राग आला प्रमथ गणाला रागावून म्हणाले- 'तुम्ही माझ्या निर्णयावर टीका करण्याइतके मोठे झालात काय?

विघ्नेश्वर शतपणे म्हणाला- 'या लोकांचे म्हणणे बरोबर आहे माझे गण कुठे आहेत? नाहीतना! कदाचिन संपतीलही! मला अस आठवतय की जेव्हा मी पुत्र गणपती होते, तेव्हा माझा असा गण होता, परंतु आता तो कुठे आहे?'

तेव्हा कोट्यावधी विघ्नेश्वरासारखे दिसणारे

49

ऑगस्ट २००२

लोक, आकाशांतून जन्मल्यासारखे दाही बिशांनी येऊ लागले व विघ्नेश्वराच्या गण म्हणून उमे राहिले.

त्या सर्पांना चार हात होते. त्या हातांत अनेक प्रकारची आयुधे होती. निरनिराळी अन्जारे व नाना चित्र-विचित्र वस्तू होत्या. कांहींच्या हातीं शूल, धनुष्य-बाण, तलवारगदा होती, तर कांहींच्या हातीं खेजण्या, दग-कुंचले होते.

कांही जाणांनी बिले, हातोडे व कोयते धरले होते, तर कांहींनी वीणा, डफ व मृदंग धरले होते, कांहींच्या हातांत बनस्पती औषधे, चरखे होते. त्यांच्या घोळक्यात अर्धे मधे देव व प्रस्थगण दिसत होते.

विघ्नेश्वराचे रूप धारण केलेले कांही लोक अंतरिक्षांत उडत होते. त्यांच्या नायकांच्या हातांत चवऱ्या आणि रंगीबेरंगी झेंडे होते.

दोघांनी एक रत्नखचित सिंहासन आणले. दोघांनी विघ्नेश्वराला त्यावर बसविलं. तेंव्हा छत्र-चामरधारी दोघे येऊन उभे राहिले. श्वेत

छत्राच्या मोत्यांच्या किनड्यामी व निरमिळ्या शोभून दिसत होत्या.

छोटा उंदीर सिंहासनाखाली उडवा मारं लागला, पार्वती धान खणून विघ्नराजाला प्रणाम नतसत्ता लांकणार तोंच-"आशी असं कसं नमोस, मी तुझा वाडका पुत्र आहे," गणपती म्हणाला. त्या क्षणीं सभोवतालचे त्याचे गण अदृश्य झाले. गणपतीने वांकून आईला वंदन केले.

"विघ्नेश्वरा!" अशी शंखध्वनीसारखी हांक त्यावेळी ऐकू आली. ती विष्णूची हांक होती. तिकडे न बघता गणेश म्हणाला-"तुम्ही काय म्हणू इच्छिता, हे मी जाणतो".

"तुला माहीत असले तरी इतरांना ते कळायला हवे ना! मी तेच सांगणार आहे. 'विघ्नेश्वराच्या तज्ज्ञाला हजार विघ्ने' या म्हणीला सार्थ करून तू आपले लग्न टाळण्यासाठी जी विघ्ने घातलीस त्यांची संख्या हजार पूर्ण झाली आहे. आतां यापुढे विघ्न घातणे असंभव आहे. जरी विघ्न घालायचा प्रयत्न केलास तरी ते निष्फळ ठरेल!" (क्रमशः)



## राम भक्त

एका डोंगरावर एक रामाचे देऊळ होते. देमळाच्या सभोवती असलेल्या झाडांवर खूप माकडे होती. देवळात येणारे भक्त ह्या माकडांमध्ये थोडा कां असेना, पण रामभक्त हनुमानाचा अंश त्यांच्यात आहे असे समजत व त्यांना खायला फळे, शेंगखणे असे कांहीना कांही देत असत.

एक दिवस कपिल आपल्या आई-वडिलांशीवर देवळांत आला. त्याच्या आई-वडिलांची घन दीसत असलेली जमीन त्यांच्या नातेवाईकांनी हडप केली होती. त्यांच्यावर खूप गोंठा अन्याय झाला होता. याविषयी न्यायाधीशांकडे त्यांना तक्रार करावची होती पण न्यायाधीशांची भेट होत नव्हती. कारण नातेवाईकांनी न्यायाधीशांच्या पहारेकऱ्यांना लांच दिल्यामुळे ते न्यायाधीशांना भेटूच देत नव्हते. त्यांच्यापेक्षा जास्त लांच कपिलचे आई वडील गरीब असल्यामुळे देऊ शकत नव्हते.

त्यामुळे आपले दुःख त्या कुपाळू रामाला सांगण्यासाठी ते जाण रामाच्या देवळांत आले तेथे रामाच्या देवळात असलेल्या रामाच्या

देवळावाहेर आले व माकडांना खाऊ घायला लागले.

कपिलजवळ एक केळे होते पण ते त्याने माकडांना दिले नाही. त्याचे लक्ष दूर बसलेल्या एका माकडावर गेले. ते अतिशय भुकेलेल्या नजरेने कपिलकडे व त्याच्या हातांतल्या केळ्याकडे पड्यात होते, पण ते जागेवरून हलत नव्हते. कपिल स्वतः त्या माकडाकडे गेता, त्यावेळी त्याला फळले की माकडाच्या घायाला जखम झाली आहे व ते चालू शकत नाही, केळे माकडाला देताच त्याने आनंदाने ते घेतले व झटपट खाऊन टाकले. कपिलजवळ गांवच्या बैबाने दिलेले एक मलेख होते, ते जखमा लवकर बरे करी.

कपिलने ते मलम माकडाच्या जखमेला लावले व म्हटले-"इथे तुला खायला कांही ना कांही मिळेल, पण तुझी तब्येत ठीक होणार नाही. आम्हां मनुष्याजवळ कितीतरी सोई आहेत, सुखे आहेत. तू एक काम कर. ही जागा सोड आणि आमच्या जवळ ये."





मनुष्यांत वावरणाऱ्या माकडांना त्यांच्या भावना कळतात पण झोतून दाखवता येत नाहीत. ते माकड कपितळदे पाहताच राहिले. नंतर काही वेळाचे कपिल आपल्या आईकडीलबरोबर निघून गेला.

दुसऱ्याच दिवशी माकडाची जखम बरी झाली. त्याला त्याने आश्चर्य वाटले व त्याने ते इतर सर्व माकडांनाही सांगितले. ते म्हणाले, की आपण माणसांत जाऊं या, माणसे जिथे राहतात तिथे जाऊन त्यांच्या बरोबर राहू या. त्यावर कय झालेले एक माकड हंसून म्हणाले, "माणसांचा विश्वास देवता येत नाही. ते जसे देवळांत वागतात, तसेच ते धर्ता वागतील असे बिल्कुल ममजू नकोस. आपण इथे राहणेंच योग्य आहे."

बसतार माकडावर लहडा ह्या माकडांना योग्य वाटला नाही. एक दिवस ते केळे खावता दिलेल्या श्रीमंत माणसाबरोबर त्याच्या गांवी गेले. श्रीमंत

माणसाला दुसऱ्याच दिवशी, दुसऱ्याच दिवशी वगैरे आले आहेत असे समजून तो त्याची चांगली केळभल करू लागला. त्याची मुले त्या माकडा-बरोबर खेळू लागली व त्यांचे नोकर त्याला हवे-नको ते पाहू लागले. माकड अशा तऱ्हेने गर्जेत व आरामांत राहू लागले, पण अखेर त्याची माकड बुद्धी कशी ये त्याला स्वस्थ बसू देईल? एक दिवस त्याने श्रीमंटाच्या घरच्या सर्व वस्तू अस्ताव्यस्त करून टाकल्या. नोकरांनी त्याचा पाठलाग केला ना ते धावत पळत माणच्या बागेत गेले आणि इकडे तिकडे उड्या मारून बागेतल्या फुलझाडांची त्याने वाट लावून टाकली, फळ झाडाच्या, फांबा तोडून टाकल्या.

श्रीमंताची सहनशक्ती आता तंपरी होती. त्याला वाटले की, ह्या माकडाला ठेवून घेणे म्हणजे संकटाचा आमंत्रण देण्यासारखेच आहे. त्याचा शप मिळू नये म्हणून त्याने त्याला शिवा दिती नाही की त्याला मारले नाही, पण एका मद्यान्याला बोलावून त्याच्या हथाली केले.

त्या मद्यान्याचे नांव होते बळवंत यतो अतिशय क्रूर होता. त्याने मारून, धाववून व धक्कावून माकडात बऱ्याच गोष्टी शिकवल्या. तो दिवसभर माकडाला घेऊन गांवभर भटकल्याच, त्याला थकला वेईपर्यंत नाचवायचा व पैसे कमवायचा. काही विचारांतच मद्यान्याला कळून चुकले की इतर माकडमेक्षा हे माकड जास्त दुःखार आहे. भीतीमुळे ते माकड नाचत असे खरे, पण लोकांची चाहवा व त्यांनी राजवलेल्या टाळ्या त्याला बिल्कुल आडवत नसत, आता त्याला पूर्णपणे कळून चुकले होते की मुक्त जीवनाइतका आनंद दुसऱ्या कशांतही नाही.

एक दिवस बळवंतने माकडाला गुलाबी रंगाचे मुरख कपडे घातले व एका गल्लीत त्याला

व घातला. त्याच्या नाकडे व हातात कपडे व सुंदर नाच पाहून त्या रस्त्यावरून जाणारा एक हिऱ्यांचा व्यापारी मोहून गेला. तो त्या माकडाचा नाच पाहून अवाक होऊन पाहताच राहिला. बळवंतना हेच हवे होते. त्याने माकडाला त्याच्या मुक्या भाषेने व झाप्यांनी सांगितले की, "तू त्या व्यापाऱ्याच्या हातांतली छोटी पिशवी चोळून घे, ती भग तुला मुक्त करीत", व लगेच त्याच्या मळ्यांतली दोरी काढून टाकली.

माकड उड्या मारत मारत हिऱ्यांच्या व्यापाऱ्याजवळ आले व झटक्यांत त्याच्या हातांतली छोटी पिशवी हिनकावून घेतली आणि आपल्या कपड्यांमध्ये लपवली. मग ते तिथून वेगळी धावू लागले, व्यापाऱ्याला आश्चर्याचा धक्का बसला व इतर प्रेक्षकही पाहताच राहिले. काही लोकांनी माकडाला दगड मारण्याला सुरुवात केली. आता माकड पूर्णपणे धावतून गेले. ते झाडांक व घरांच्या छप्पावर, व पुन्हा छप्पावरून दुसऱ्या झाडावर, असे धावत पळत किती तरी दूर दूर आले होते. दमून भागून ते एका घराच्या मागच्या बागेत येऊन पडले.

ते घर कपितळे होते. त्याचवेळी बागेत आलेल्या कपितळे मूर्च्छित होऊन पडलेल्या माकडाला पाहिले. लगेच त्याने त्याच्या तोंडावर पाणी शिंपवून त्याला शुद्धीवर आणले. त्याला केळी खायला दिली. माकडाने लगेच कपिलता ओळखले व आपला एक पाय पुढे काढून दाखवला. त्याच्यावर कपितळने पूर्वी मलमाचा लेप लावला होता. त्याला काय संगायचे आहे ते कपिलला कळले. त्याला अतिशय आश्चर्य वाटले व आपल्या आईलाही त्याने बोलावले.

कपिलचा आरडाओस्ड ऐकून त्याचे आई-



वडिल बोपेही बाहेर आले. माकडाने आपल्या कपड्यांत लपवून ठेवलेली छोटी पिशवी कपिल-जवळ दिली. कपिलच्या वडिलांनी त्या पिशवीत पाहिले तर त्यात चमचम चमकणारे अनेक शिंहे होते.

कपिलचे वडील अतिशय प्राणपणिक व नेक होते. दुसऱ्यांची संपत्ती बळकवणाऱ्यांतले ते नव्हते. त्या छोड्या पिशवीत त्यांना एक लहानसा कागद मिळाला. त्याच्यावर हिऱ्याच्या व्यापाऱ्याचे नांव व पत्ता होता. ते पाहून ते म्हणाले, "विचारा व्यापारी! आपले इतके मौल्यवान शिंहे हवल्यामुळे किती दुःखी झाला असेल! मी आता जाऊन त्याला देऊन येतो" असे म्हणून ते बाहेर पडले.

व्यापाऱ्याला शिंहे परत मिळतील अशी जणुखां आशा नव्हती. कपिलच्या वडिलांनी जसेच्या तसे सर्व शिंहे परत आणून दिलेले पाहून व्यापारी आश्चर्याने स्तब्ध झाला व म्हणाला, "तुम्या-

सारखी प्रामाणिक माणसे या जगांत आहेत हे पाहून मला अतिशय अश्चर्य व आनंदही वाटतो आहे. तुला जे काही हवे असेल ते संकोच व करता सांग, मी तुला सर्व तऱ्हेची मदत करायला तयार आहे.”

कपिलच्या बडिलांनी आपली दुःखद स्थिती सांगितली, व्यापाऱ्याने त्याला धीर देत म्हटले, “बरे झाले, तुमला तुझे दुःख सांगितलेस. काही काळजी करू नकोस. ते व्यापाऱ्याशिवाय माझे चांगले मित्र आहेत, तुला न्याय मिळेलच”. नंतर तो व्यापारी कपिलच्या बडिलांना न्यायाधिकाऱ्या घरी घेऊन गेला. न्यायाधिकाऱ्याने आपले पत्तारेकरी लांचखाने असल्याचे कळताच त्यांनी त्यांना कामावरून काढून टाकले. आणि कपिलच्या बडिलांना त्याच्या नातेवाईकांकडून त्याची जमीन परत घेऊन दिली.

घरी गेल्यानंतर कपिलच्या बडिलांनी सर्व शकिकत आपल्या बायकोला व कपिलला सांगितली, ते ऐकून कपिलला अतिशय आनंद झाला व तो म्हणाला, “बाबा, ह्या माकडामुळेच आपली जमीन आपल्याला परत मिळाली, आता आम्हाण त्या माकडाला आपल्याबरोबरच ठेवून घेऊं या”.

“ते चुकीचं आहे बाळा, ह्याने मदत केली म्हणून याचा जर्थ आता नव्हे की आपण त्याच्यावर

बंधन बांधून त्याचं स्वातंत्र्य हिरावून घ्यायचं”. बाबा म्हणाले.

कपिलने ब्रह्महत्यापणे माकडाकडे पाहिले. त्याने कपिलच्या बडिलांच्या मोठेपणाची इशान्यांनीच स्तुती केली, कारण माकडाने मदारीबरोबर भरपूर त्रास सहन केला होता व जीवनांतले अनेक कष्ट अनुभव व कठोर सत्य अनुभवले होते.

नंतर काही दिवसांनी त्यांनी माकडाला पर्यटकांच्या समवेदितात सोडून दिले. सर्व कष्टांतून व दुःखांतून देवाने सुरक्षा केली म्हणून त्यांनी देवळांत मोठी पूजा केली. तेव्हापासून दरवर्षी न चुकता ती सर्वजण रामवेदितात येऊ लागली. आई-वडील देवाचे दर्शन घेत असताना कपिल रामाचा सेवक असलेल्या माकडाला पाहण्याला बाहेर येई. इतर छोटी मुले दगड मारत असतील तर तर त्यांना सांगे, “मित्रांनो, दगड मारू नका. तुम्ही त्यांना प्रेम दिले तर ती तुम्हाला हिरे आम्हात देतील. तुम्ही त्यांचे दुःख समजून घेतल्यास ती तुम्हाचे दुःख समजून घेतील. पशू काय, राक्षस काय, इतकेच नव्हे तर अचेतन वस्तूच जी प्रेम केले, ती ती सुद्धा पाहिले. इथे माकड तर एक साधारण पशूच नव्हे, तर प्रभू रामचंद्राचे सेवक आहेत. हा रामभक्त हनुमानाचा अवतार आहे !”



## मूर्खपणाची कमाल

प्रसाद नांवाचा एक माणूस शहरांत नोकरी करीत होता. शहापूर या त्याच्या गांभी त्याचे एक बहानसे घर व पांच एकर सुपीक जमीन होती. त्याला मूखबाल नसल्याने पत्नी घरी एकटीच राहायची. बऱ्याच वर्षांपासून नोकरी करीत असल्यामुळे घराची व शेताची देखभाल त्याला करता येत नव्हती आता लवकरच निवृत्त व्हायचा त्याचा विचार होता. नोकरी सोडल्यानंतर गांवात राहून घराची चांगली देखभाल करता येईल असे त्याला वाटत असे.

शेताची व घराची दुरुस्ती करायला कमीत कमी तीन महिने तरी लागले असते. कचेरीत भरपूर काम असल्याने हे काम त्याला स्वतःला करणे शक्यच नव्हते.

पत्नी नांवाचा एक नोकर त्याच्याकडे बऱ्याच वर्षांपासून काम करीत होता. तो प्रामाणिक होता खरा पण बद्दीने चतुर नव्हता. त्याशिवाय आणखी

कुणावर काम होण्याचे असा कोणी माणूस त्याच्याजवळ नव्हता.

एक दिवस त्याने परजालाच हे सर्व कायद्याला सांगून आवश्यक तितकी रक्कम दिली. परशू ते सर्व काम दिलेल्या मुदतीच्या आत संपवून पुन्हा शहरांत आलेला पाहून प्रसादने त्याची प्रशंसा केली.

प्रसादने खूब झालेल्या परशूने आपल्या मालकाला म्हटले, “मालक, आपल्या शेतात एक बिहीर असली तर खूप चांगले झाले असते, मीक ही चांगले येईल”.

प्रसादला त्याचा हा खटला योग्य वाटला. तो म्हणाला, “तुझे म्हणणे बरोबर आहे. तू पुन्हा एकदा गांभी जाऊन हे कामही पूर्ण करून ये”. यासाठीही आनश्यक ती रक्कम प्रसादने दिली.

दोन आठवड्यांनी परशू परत आला, पण तो निराश दिसत होता. तो म्हणाला, “मालक,





आपण सांगितल्याप्रमाणे तीस फूट खोल खणूनही पाणी बिलकुल आले नाही.”

त्याच्या त्या दीनवाण्या स्वभावामुळे प्रसाद थोडा बेचैन होत म्हणाला, “अरे हो कां? बरं, आता यावेळी चाळीस फूट खोल खणून पहा. तरीही पाणी नाही आलं तर पन्नास फूट खोल खणून घे, तेव्हा तरी पाणी आणदी अवश्य येईल.” असे म्हणून त्याने आणखी थोडी रक्कम दिली.

चार आठवड्यांनी परशू परत आला. अतिशय दुःखित स्वरात, डोळ्यांत पाणी आणून तो म्हणाला, “मानक, पन्नास फूट खोल खणूनही पाण्याचा एक थेंब सुद्धा आला नाही”. प्रसादला अतिशय आश्चर्य बाटले. शेजारपाजारच्या शेतांत अरबेच्या सर्व विहीरींत भरपूर पाणी असताना आपल्या शेतांतच असे कां व्हावे ते त्याला

समजेना. त्याची पत्नी, शांता त्याला म्हणाली, “मला खरंच समजत नाही, हा परशू तिथे जाऊन काय करतो? तुम्ही माझ ऐका, तुम्हीच एकदा जाऊन कां नाही पहात?”

प्रसादने एक दिवसाची चुट्टी घेतली व परशूला बेऊन तो गावी गेला. शेतांत जाऊन पाहिले तर तो चाकितच झाला. त्याला चक्कर आल्यासारखे झाले. शेतांत एक नाही, दोन नाही, तर तीन विहीरी त्याला दिसल्या. एक तीस फूट, दुसरी चाळीस फूट तर तिसरी पन्नास फूट!

प्रसादला माहित होते की परशू चतुर नाही पण त्याचा हे माहित नव्हते की तो इतका मूर्ख असेल, मूर्खपणाला सुद्धा एक सीमा असते आणि याने तर सर्व सीमा पार केल्या होत्या. खरे तर प्रसादला अतिशय राग आला होता, त्याला शिष्या चाव्यात, रानवागे असेही वाटने होते.

पण त्याचा काही फायदा होणार नाही, म्हणून त्याने परशूला म्हटले, “परशू, तू खूप मोठी चूक केलीस. तू प्रथम तीस फूट खोल जी विहीर खणलीस, तीच आणखी वीस फूट खोल खणायला हवी होतीस तेव्हा पाणी त्यांत अवश्य आले असते. एक तर माझे इतके पैसे उगाच व्यर्थ गेले आणि दुसरे म्हणजे शेतांत जिकडे तिकडे खडे झाले आहेत”.

प्रसादचे ते बोलणे ऐकून परशूच्या डोळ्यांत पाणी आले व तो त्याच्या पाया पडला. परशूला उरवत प्रसाद म्हणाला, “जे झातं ते होऊन गेलं. आता त्यावर दुःख करून काय उपयोग? झालेली चूक आता सुधारायची असेल तर आपल्यापुढे आता एकच मार्ग आहे. याकी सर्व विहीरीत माती घालून तोंड करायला व एक विहीर आणखी थोडी

येईल. पण मला इथे राहता येणार नाही, उगा कच्चेरीत गेलंच पाहिजे.” असे म्हणून त्याने आणखी थोडे पैसे त्याला दिले.

इकडे शांता म्हणाली, “परशू शिष्यास आपल्या-जवळ आणखी कुणी नाही, आपण तरी काय करणार? विहीरीला पाणी आलं तर आपलं भव्य समजायचं” चिंता व्यक्त करीत शांता म्हणाली.

दोन तीन दिवसांतच परशू विहीरीला पाणी आल्याची खुषखबर घेऊन आला. अत्यानंदाने प्रसादने विचारले, “किती फूट खोल खणल्यानंतर पाणी आलं?”

“साठ फूट खोल गेल्यानंतर पाणी आलं, कांहीडी असो, आता आपल्या शेतांत पाण्याने भरलेली विहीर आहेच.” परशू उत्साहाने म्हणाला.

परशूने राहिलेली रक्कम प्रसादला परत दिली. तेव्हा झालेल्या खर्चाचा विशोब पाहता त्याने परशूला विचारले, “बरं, कुठली विहीर माती भरून

बंद केली व कुठली विहीर आपणखी जास्त खणली?” परशू नम्रपणे म्हणाला, “जी प्रथम तीस फूट खोल खणली होती तीच विहीर आणखी तीस फूट खोल खणली. नंतर दोन खणलेल्या विहीरींत माती भरून त्या बंद केल्या.

त्याचे हे उत्तर ऐकून प्रसाद अवाक होऊन जागल्या जागी स्तब्ध झाला. तो म्हणाला, “पन्नास फूट खोल खणलेली विहीर आणखी दहा फूट खणली असली तर काम झाले असते. तुझा मूर्खपणाची तह आता कमावा झाली”.

इतका वेळ गप्प असलेली शांता मध्येच हस्तक्षेप करत म्हणाली, “त्याचा मूर्खपणा सोडून बा. तुम्ही पण कांही कमी नाही. तुम्हाला ज्यावेळी माहित होतं की परसून दोन वेळां विहीर खणताना चूक केली आहे तेव्हा तिसऱ्या वेळां तुम्ही त्याला काय करायला पाहिजे, कसं करायला पाहिजे, हे सर्व सविस्तर आधीच का नाही सांगितलं? इतका जो पैसा व्यर्थ खर्च झाला त्याला तुम्हीच जबाबदार आहात. काय? माझं म्हणणं बरोबर आहे ना?”

